

Het historisch dossier van de heilige Amandus

Régis de la Haye

Gedenkt uw leiders, die u het eerst het Woord van God verkondigd hebben. Haalt u weer hun leven en de afloop van hun leven voor de geest; neemt een voorbeeld aan hun geloof.

Brief aan de Hebreëën 13,7

In zijn boek *Histoire de l'Église en Belgique* constateert de kerkhistoricus Édouard de Moreau, wanneer hij spreekt over de H. Amandus, dat er over geen andere heilige in België uit de merovingische tijd zoveel historische bronnen beschikbaar zijn.¹ Genoemde auteur heeft met zijn boek *Saint Amand. Apôtre de la Belgique et du nord de la France* in feite het standaardwerk over Amandus geschreven, bovendien later nog aangevuld met enkele publicaties. Amandus, een van de grote mannen uit de zevende eeuw, de “*eeuw der heiligen*” naar de uitdrukking van Léon van der Essen,² is inderdaad goed gedocumenteerd, niet alleen in zijn levensbeschrijvingen, zijn *vitæ*, maar ook dank zij enkele eigentijdse historische teksten die aanvullende informatie geven.

Nu is algemeen bekend dat vroeg-middeleeuwse levensbeschrijvingen van heiligen (*vitæ*) geen biografieën zijn in de moderne betekenis van het woord. Het zijn teksten die over een heilige zijn geschreven, voornamelijk voor gebruik in de liturgie tijdens de lezingdienst van de Nocturnen, of voor particulier gebruik als stichtende verhalen. Ze zijn dus niet bedoeld als historische verslaggeving, en moeten dan ook als zodanig gelezen worden. Vaak beperkt een groot deel van de inhoud van heiligenlevens zich tot stijlfiguren, letterlijke kopieën uit andere heiligenlevens (met andere woorden plagiaat), gemeenplaatsen (in de vakliteratuur *topoi* genoemd, dat wil zeggen verhalen die identiek ook in andere heiligenlevens voorkomen), standaard deugdcatalogen, dito stichtende moraliserende verhalen, en etiologieën (verzonnen verhalen om een bestaande situatie te verklaren). Maar afgezien daarvan heeft de auteur wel degelijk de bedoeling om eerlijke informatie te verschaffen over de levensloop

van de heilige. Die (soms karige) zakelijke informatie zal de historicus kritisch moeten waarderen.³ Ook de *vita* (levensbeschrijving) van Amandus, weliswaar geschreven kort na zijn dood, bevat vele onjuistheden en fouten en lijdt aan de gebruikelijke kwalen van heiligenlevens.

Van de meeste heiligen uit de merovingische periode beschikken wij slechts over een *vita*. In het geval van de H. Amandus kan de historicus de zakelijke informatie uit de *vita* tenminste gedeeltelijk verifiëren of aanvullen dankzij andere teksten, zoals *vitæ* van andere heiligen die Amandus ontmoet hebben, maar ook dankzij enkele oorkonden. De kwaliteit van de overlevering van de teksten is vooral te danken aan de goede archiefvorming van de door Amandus gestichte abdij van Sint-Amandes-Eaux, die in de hoge Middeleeuwen het geschreven erfgoed zorgvuldig heeft beheerd. Bij elkaar vormen al deze teksten het historisch dossier van de H. Amandus. En Amandus is daarmee wellicht de best gedocumenteerde heilige uit de zevende eeuw.

Om een en ander goed te kunnen volgen, zal allereerst de kerkhistorische context van de zevende eeuw geschetst moeten worden, voornamelijk met het oog op de bijzondere werkwijze van de zogenaamde iers-schotse missionarissen, die als missionaris-monniken en geloofsverkondigers vanuit de Britse eilanden naar Europa trokken. Hun spiritualiteit en hun levensstijl zijn sterk beïnvloed door het kloosterleven volgens de Regel van de H. Columbanus.

Hoewel geboren in het huidige midden-Frankrijk koos Amandus, na enkele jaren van geestelijke zoektocht, voor het columbaans ideaal van de reizende monniken tevens missio-

1 “Sur aucun saint de la Belgique à l'époque mérovingienne nous ne possédons autant de sources de renseignements”, E. de Moreau, *Histoire de l'Église en Belgique*, t. I (Bruxelles 1945), p. 79. – Het standaardwerk over de H. Amandus is: Édouard de Moreau, *Saint Amand. Apôtre de la Belgique et du nord de la France* (Louvain 1927); aan te vullen met: Édouard de Moreau, “La Vita Amandi prima et les fondations monastiques de S. Amand”, in: *Analecta Bollandiana*, tome XXVII, Mélanges Paul Peeters (1949), p. 447-464.

2 Léon van der Essen, *Le siècle des saints* (Bruxelles 1942).

3 Hippolyte Delehaye, *Cinq leçons sur la méthode hagiographique*. Subsidia Hagiographica, 21 (Bruxelles 1934).

Standbeeld van de H. Amandus in Saint-Amand-les-Eaux, door Bernard en Carole Sellier, onthuld en ingezegend op zaterdag 7 februari 2004.

narissen, die er niet voor terugdeinsden de moeilijkste uitdagingen aan te gaan. De levensloop van Amandus zal dus geschetst worden aan de hand van zijn *vita*, zijn levensbeschrijving.

Deze biografie zal bij enkele gebeurtenissen uit Amandus' leven aangevuld worden met andere teksten, gegevens uit andere bronnen die over dezelfde gebeurtenissen spreken.

Uit het aldus samengestelde dossier zal blijken dat Amandus binnen de toenmalige Gallische kerk meer impact heeft gehad dan men van een eenvoudige missionaris zou verwachten. Hij heeft vele streken in West-Europa doorkruist. Hij heeft meer dan dertig bisschoppen van Gallië persoonlijk gekend, en kreeg zelfs van paus Martinus I een belangrijke opdracht. De door hem gestichte abdij werd in later eeuwen een eminent cultureel centrum.

En nog opmerkelijker is zijn voortleven in geschiedschrijving en liturgie. Want niet zozeer als heilige missionaris-bisschop of als klooster-

stichter is Amandus in Europa bekend gebleven, maar, blijkens de vermeldingen in liturgische bronnen, vooral als bisschop van Maastricht. Dit is opmerkelijk omdat zijn Maastrichts episcopaat slechts een kort intermezzo in zijn leven was, bovendien een periode waaraan Amandus minder goede herinneringen aan kan hebben bewaard. En nog opmerkelijker is, dat hij in liturgische bronnen wordt vermeld in landen waar hij nooit geweest is, zoals Polen, Zweden, Denemarken of Spanje.

Missieland

In de zevende eeuw was West-Europa voor de Kerk nog grotendeels missiegebied. Kerkelijke structuren die teruggaan tot de Late Oudheid bestonden vooral in de zuidelijke delen van Europa, langs de Middellandse Zee. Zoals te zien is in kerkelijke bronnen, voornamelijk de lijsten van deelnemers aan concilies en synodes, ontstonden er vanaf de vierde eeuw in Gallië steeds meer bisschopssteden, volgens een bewe-

ging die van zuid naar noord verschoof. In het noorden van Gallië werden er in het begin van de zevende eeuw, bij het Concilie van Parijs van 614, slechts twee bisschopssteden genoemd: Tongeren/Maastricht en Keulen.

Bovendien was het christendom, en waren daarmee de kerkelijke structuren, in de meer noordelijke delen van Europa vooral aanwezig in de grote Romeinse steden. Doorgaans werd voor de kerkelijke organisatie gemakshalve de bestuursstructuur van de Romeinse overheid overgenomen. In Gallië vestigde de bisschop zich bij voorkeur in de *civitas*, de hoofdstad van de provincie, en de provincie werd daarmee doorgaans ook bisdom.⁴ Het platteland kwam pas geleidelijk in beeld, zelfs in midden-Gallië waar bisschop Martinus van Tours († 397), nog moest constateren dat er voordat hij bisschop werd slechts zeer weinigen het christelijk geloof hadden aangenomen.⁵ Missionering was voornamelijk het werk van bisschoppen, die allereerst hun zending richtten op het omringende platteland, en daarna op de aan hun bisdommen grenzende streken. Bisschop Victricius van Rouen († ca. 407) ging daarom als missionaris het geloof verkondigen bij de Morini, “aan het einde van de wereld in het gebied van de Morini, dat geslagen wordt door de wilde golven van de brullende Oceaan”, en bij de Nervii, “in de verste streek van het kustgebied van de Nervii”.⁶

Vanaf de zesde eeuw ontstonden echter nieuwe initiatieven van missionering, in een land dat in de kerkgeschiedenis pas in de vijfde eeuw in beeld is gekomen, namelijk Ierland. Ierland is nooit door de Romeinen bezet geweest, dus nooit geromaniseerd, en heeft niet de burgerlijke organisatie van de *civitates* gekend, noch de daaruit afgeleide kerkelijke organisatie in bisdommen. Het land werd gekerstend, niet zoals op het Europese continent op

initiatief van bisschoppen vanuit bisdommen, maar door monniken, in het begin vanuit het klooster Armagh, gesticht door de H. Patrick (†461). Ierland heeft zodoende een kerkelijk organisatiepatroon ontwikkeld waarvan de kloosters de centra waren. Door deze organisatie ontstond een originele monastieke spiritualiteit, die tegelijk een spiritualiteit van reizigers was. Ierse monniken waren *peregrini*, pelgrims, hun ideaal was de *peregrinatio pro Christo*, het pelgrimeren voor Christus. Het was dus een andere vorm van kloosterleven dan bij de benedictijnen op het Europese vasteland, waar de regel van de *stabilitas loci* gold, die betekende dat de monnik zijn leven lang moest blijven in het klooster waar hij ook was ingetreden.

De columbaanse spiritualiteit

Eén van de belangrijkste vertegenwoordigers van deze traditie was de Ierse monnik Columbanus. Geboren ca. 540 uit een aanzienlijke familie, werd hij twintig jaar lang in Bangor als monnik gevormd in een ruig en ascetisch leven, met streng vasten, lange gebedstijden en lichamelijke straffen.

Het columbaans monnikenleven was sober, streng en hard. Gehoorzaamheid, stilzwijgen, armoede, versterving bepaalden het leven van de monnik, met zware straffen en zelfs lijfstraffen voor wie in de fout ging: stokslagen, vasten op water en brood, psalmen reciteren. Dat het langste hoofdstuk van de Regel van Columbanus een lange lijst van strafbepalingen was, zegt al voldoende.⁷ En het is opmerkelijk dat in de levensbeschrijving van Amandus het enige incident binnen de door hem gestichte kloostergemeenschap van Elnone (Saint-Amand-les-Eaux) juist een geval van ongehoorzaamheid aan vader abt betrof. Uiteindelijk gingen veel kloosters uit de columbaanse traditie naast hun

4 Luce Pietri, 'La Gaule et la Bretagne', in: *Histoire du Christianisme*, t. II (Paris 1995), p. 834.

5 Sulpice Sévère, *Vita sancti Martini*, 13,9, in: *SC* 133, p. 282-283.

6 Paulinus van Nola, *Epistula XVIII*, § 4-5, in: *Fontes Christiani*, Band 25,2, p. 412-419.

7 Regel van Columbanus, in: *PL* 80, col. 209-221.

eigen Regel ook de Regel van Benedictus volgen, omdat deze veel humaner, gematigder, beter praktisch toepasbaar en vollediger was, vooral voor hetgeen ontbrak aan de Regel van Columbanus, met name de dagorde en de gebedstijden. Zo staat het ook te lezen in de Levensbeschrijving van de H. Salaberga († 665): “*Er kwamen steeds meer gemeenschappen, onder de Regel van Benedictus en van Columbanus, op het platteland, in de dorpen, de stadjes, de vestingen en zelfs in de diepten van de woestijn*”.⁸

Dank zij de vrije keuze van de abt verwierpen de kloosters onafhankelijkheid en autonomie, en daarmee ook een meer afstandelijke positie ten opzichte van de bisschoppen. Deze “columbaanse hervorming” staat daarmee model voor de exemptie van de kloosters, die in de tiende-elfde eeuw een van de beginselen zou gaan worden van de Gregoriaanse klooster- en kerkhervorming.⁹

Columbanus vertrok uit zijn klooster in Bangor als ‘pelgrim voor Christus’, stak de Oceaan over en doorkruiste vanuit Bretagne West-Europa, en stichtte in de Vogezen drie kloosters, Annegray, Luxeuil, en Fontaine.¹⁰ Omdat hij het gebrek aan moraliteit aan het hof van de merovingische koning bekritiseerde, werd hij door Diederik II (koning van Bourgondië vanaf 595, koning van Austrasië van 612 tot 613) uit Luxeuil verbannen. Bij dit conflict ontving Columbanus – het zij terloops opgemerkt, maar het verklaart ook zijn latere kritische houding ten opzichte van de diocesane clerus – weinig steun van de kant van de bisschoppen.¹¹ Als kerkhervormers moesten

de columbaanse missionarissen het immers vaak opnemen tegen tenminste een deel van de clergé die passief zo niet vijandig was.¹² In dit licht moet men misschien het eigenaardige verhaal in de levensbeschrijving van Amandus lezen, die het doelwit werd van een poging tot moord door dienaars van een bisschop. Blijkbaar was een dergelijk verhaal in een heiligenleven voor de toenmalige lezer niet schokkend... Er waren binnen de geestelijkheid inderdaad veel misstanden, priesters die zich onttrokken aan het gezag van de bisschop, anderen leefden in armoede, sommigen waren gehuwd, vaak waren ze slecht opgeleid. En er waren bisschoppen die door omkoperij hun ambt hadden gekregen. De besluiten van de merovingische concilies van de zesde en de zevende eeuw geven door hun verbodsbepalingen een duidelijk beeld van die misstanden.¹³ En ook in Maastricht kreeg Amandus conflicten met de plaatselijke clerus.

Gedurende zijn ballingstocht (zie de kaart), verbleef Columbanus in Tours, waar hij wellicht Amandus heeft ontmoet. Hij reisde vervolgens via Soissons, Parijs en Meaux, waar hij in Ussy te gast was bij Autharius, de vader van enkele hoge functionarissen die een rol zouden gaan spelen in de Frankische kerk, zakte daarna vanaf Koblenz de Rijn af, en verbleef enige tijd in Bregenz, aan het meer van Konstanz, waar zijn leerling Gallus later de naar hem genoemde abdij Sankt Gallen zou stichten. Tenslotte trok Columbanus de Alpen over en stichtte in Italië de abdij Bobbio, waar hij op 23 november 615 zou komen te overlijden.¹⁴

8 Vita Salabergæ, c. 7, in: AA.SS. OSB, t. II, p. 407.

9 Jean Heuclin, *Hommes de Dieu et fonctionnaires du roi en Gaule du Nord du Ve au IXe siècle (348-817)* (Villeneuve-d'Ascq 1998), p. 173-174.

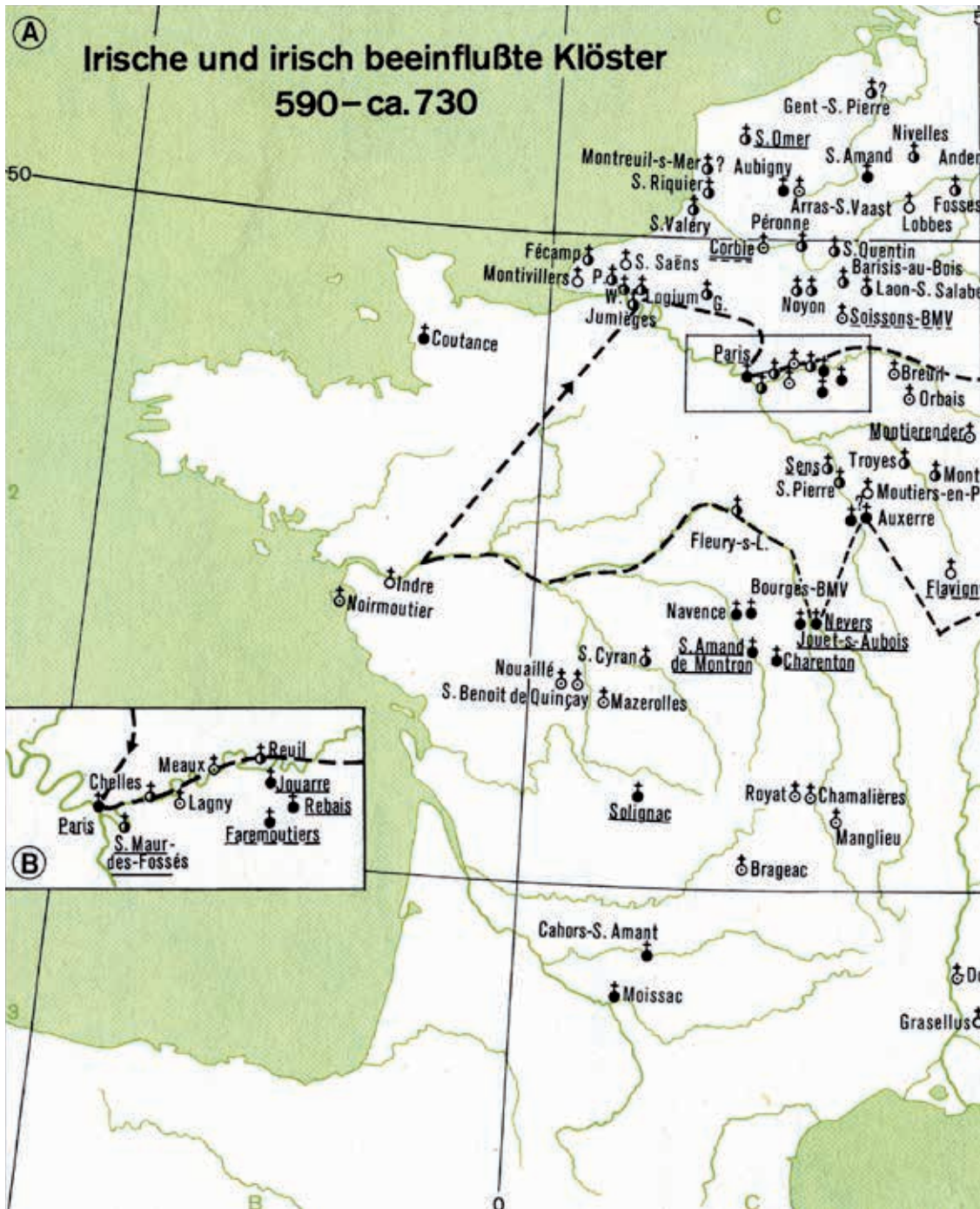
10 Luxeuil, abdij Saint-Pierre (Frankrijk, dep. Haute-Saône, arr. Lure); Annegray, dochterklooster van Luxeuil (Frankrijk, dep. Haute-Saône, arr. Lure, canton Faucogney, gemeente La Voivre); Fontaine-lès-Luxeuil, priorij Notre-Dame (Frankrijk, dep. Haute-Saône, arr. Lure, canton Saint-Loup).

11 Heuclin, *Hommes de Dieu*, p. 102-104.

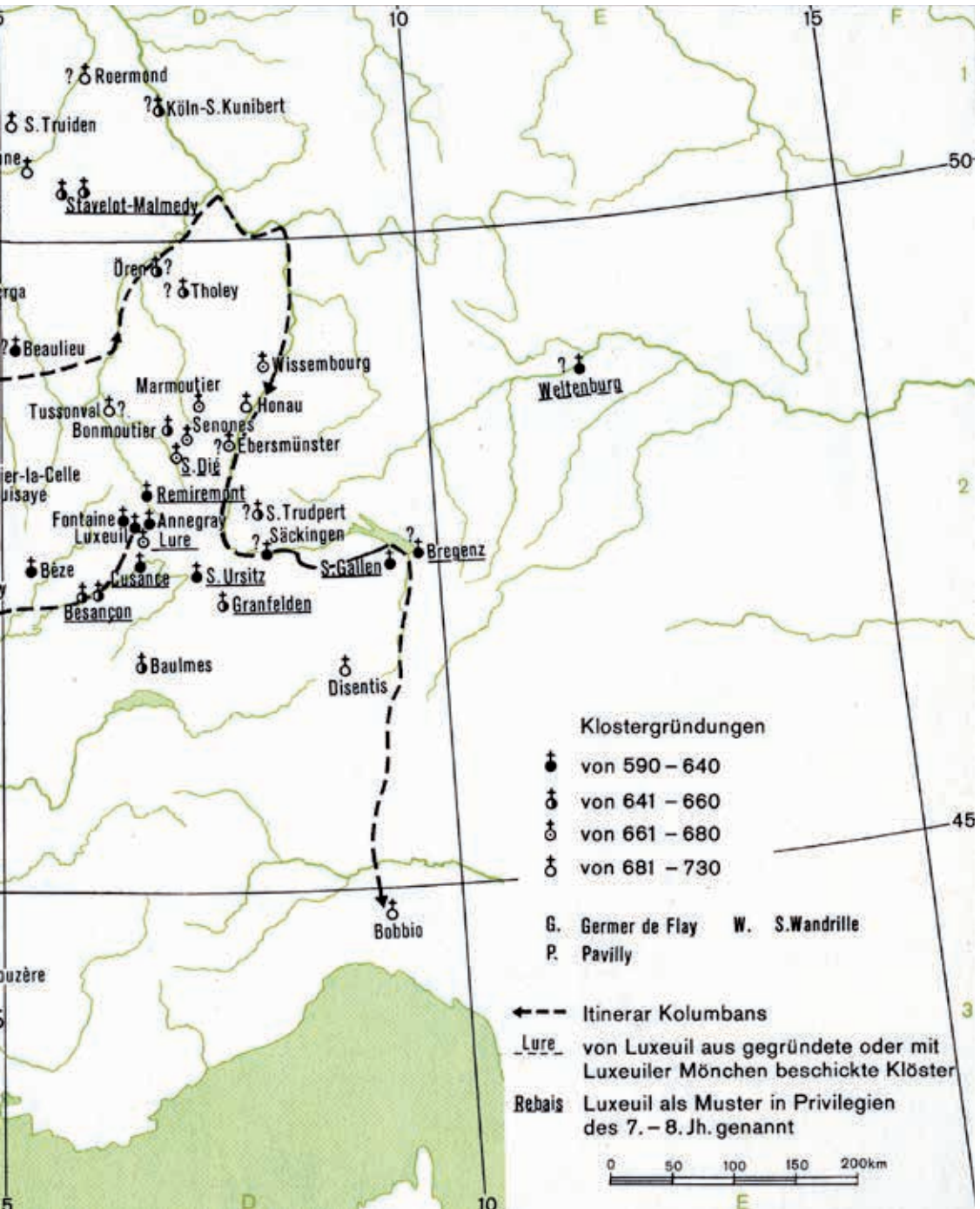
12 Heuclin, *Hommes de Dieu*, p. 185-187.

13 Zie de publicaties van de Gallische concilies in: SC 353 en 354.

14 Bobbio, abdij Petrus en Paulus (Italië, provincie Piacenza).

Kaart van de Ierse en Iers beïnvloede kloosters. Tevens het tracé van de reis van Columbanus vanuit Luxeuil naar Bobbio. Kaart bewerkt naar: Hubert Jedin, Kenneth Scott Latourette, Jochen Martin, *Atlas zur Kirchengeschichte* (Freiburg im Breisgau 1970), p. 25.

De Ierse monniken werkten op het Europees vasteland volgens de “Iers-Schotse methode”. Hun monnikenleven was missionair. Dit ideaal werd overigens al snel overgenomen door een nieuwe generatie van monniken-missionarissen op het Europese vasteland, in het bijzonder de Aquitaniërs. Dat waren bijvoorbeeld Remaculus, die zich vestigde in Stavelot, en Amandus die zijn klooster stichtte in Elnone, waaromheen zich de stad ontwikkelde die heden zijn naam draagt: Saint-Amand-les-Eaux.¹⁵

Toch begon ook geleidelijk vanuit de bisdommen een meer systematische kerstening van het platteland. Vanuit de Romeinse erfenis was de merovingische kerk nog geschoeid op een stedelijk model. Bovendien waren de bisschoppen soms te zeer afhankelijk van de politieke macht. Missionarissen die op het platteland het geloof verkondigden, troffen daar nog veel animistisch bijgeloof aan, zoals de verering van bomen en bronnen, en zelfs hardnekkige restanten van de Romeinse religie.¹⁶ De missionering bleek niet eenvoudig. Amandus zelf zou het aan den lijve ervaren in Gent, waar hij door de Gentenaren in de Schelde werd gegooid. Dergelijke verhalen treffen we ook aan bij Martinus van Tours, Eligius van Noyon, Leodegarius van Autun, en later nog bij Lambertus en Hubertus van Maastricht-Luik.

Bronnen voor de levensbeschrijving van Amandus

De belangrijkste bron over de levensloop van de H. Amandus, zijn *Vita Prima* of ‘oudste levensbeschrijving’, werd vroeger toegeschreven aan Baudemundus, de schrijver van het Testament van Amandus, maar is in werkelijk-

heid opgesteld door een onbekende clericus, die Amandus niet persoonlijk gekend heeft.¹⁷ Hij schreef enige tijd na de dood van Amandus, in het begin van de achtste eeuw. De oudste manuscripten zijn van midden negende eeuw. De auteur beschikte echter niet over de documentatie van de *Vita Antiqua* (zie hierna), en hij lijkt ook niet altijd goed geïnformeerd. Zo weet hij niet door wie en waar Amandus bisschop gewijd was, hij weet ook niet waar Amandus verbleef toen hij door koning Dagobert verbannen was. Bepaalde zaken uit het leven van Amandus, die uit andere bronnen historisch bekend zijn, vermeldt hij niet, zoals de brief van paus Martinus I aan Amandus, de wijding van de kerk van Rebais, de stichting van de kloosters in Barisis en Nijvel, en zelfs de stichting van Amandus’ eigen klooster Elnone (Saint-Amand-les-Eaux), en het Testament van Amandus. Zijn bron was een mondelinge traditie. Een enkele keer geeft hij de naam van een informateur, bijvoorbeeld Bono of Erchengisilus. Zijn geografische informatie is exact wanneer het verhaalde zich afspeelt binnen de bisdommen Bourges of Noyon, maar wordt onnauwkeurig of zelfs foutief zodra de feiten zich buiten deze bisdommen afspeelen. Hij kende persoonlijk enkele slaven die vrijgekocht waren door Amandus, en die later bisschop, priester of abt waren geworden. Hij noemt bij name enkele persoonlijkheden die een rol hebben gespeeld in het leven van Amandus, zoals Acharius, bisschop van Noyon.

Toch mogen we niet al te kieskeurig zijn: de biografie van Amandus is een uitzonderlijk historisch document, op voorwaarde dat men het, zoals alle heiligenlevens uit deze tijd, met de

15 Saint-Amand-les-Eaux (Frankrijk, departement Nord, arrondissement Valenciennes).

16 Zie bijvoorbeeld in de levensbeschrijving van Eligius, bisschop van Noyon: *Vita Eligii*, lib. II, c. 16, in: MGH, SRM IV, p. 705-708, of de synode van Estinnes in Henegouwen in 743: *Indiculus*, hs. Vaticaan, Palatina 577, f. 7, in: MGH, Legum Sectio II, *Capitularia regum francorum*, I, *Capitularia Merovingica*, p. 222-223.

17 BHL 332. – De tekst van de *Vita Prima* is overgeleverd in verschillende handschriften, voornamelijk uit de negende en de twaalfde eeuw. Wij volgen de tekstuitgave van de *Monumenta Germaniæ Historica, Scriptores Rerum Merovingicarum*, V, p. 395 - 449; de tekst staat tevens in de *Acta Sanctorum*: AA.SS. Feb., I, p. 848-854; in de *Acta Sanctorum Belgii selecta*, t. IV (Bruxelles 1787), p. 244 - 258; en in de AA.SS. OSB, II, p. 712 - 719. Wij volgende nummering van de hoofdstukken naar de tekstuitgave van de MGH.

gebruikelijke prudentie leest, dat wil zeggen dat men attent moet blijven op plagiaat, verhalen die ook over andere heiligen verteld worden, en op wonderverhalen die ook wel aan andere heiligen worden toegeschreven.

Tot voor kort werd deze *Vita Prima* beschouwd als de oudste biografie van Amandus. Maar in 1976 ontdekte J. Riedmann in Innsbruck in een manuscript een blad met een fragment van een biografie van Amandus dat nog onbekend was, uit de regio Sankt-Gallen of zuid-west Duitsland, op paleografische grond te dateren in de achtste eeuw. Dit fragment van een levensbeschrijving van de H. Amandus, dat dus wellicht dateerde van vóór de *Vita Prima*, kwam bijna woordelijk overeen met de overeenkomstige passage uit het Leven van de H. Amandus in deel 4 van het geschrift *Speculum Sanctorale* van Bernardus Guido (Bernard Gui), uit het begin van de veertiende eeuw.¹⁸ Deze tekst heeft men altijd beschouwd als een ingekorte versie van de biografie van Amandus, en bovendien minder betrouwbaar omdat niet bekend is welke bron de auteur heeft gebruikt. Door de ontdekking in Innsbruck komt deze tekst in een nieuw licht te staan. Immers, de tekst uit het *Speculum Sanctorale* waarvan het fragment van Innsbruck een restant is, is blijkbaar de transcriptie van een *Vita* die ouder is dan de *Vita Prima*. Deze tekst, die van de onderzoekers Verhulst en Declercq de benaming *Vita Antiqua* kreeg, is blijkbaar één van de bronnen van de *Vita Prima*.¹⁹ De tekst is korter dan *Vita Prima*, maar heeft dezelfde chronologische opbouw, hoewel er enkele opmerkelijke uitzonderingen zijn, zoals de doop van Sigebert III in 630/631,

die door de *Vita Antiqua* gedateerd wordt ten tijde van koning Dagobert I (625-639), maar door de *Vita Antiquissima* pas na het episcopaat van Amandus in Maastricht (649-651), hetgeen natuurlijk onmogelijk is. Een andere fout in de chronologische opbouw betreft de stichting van een klooster, die de jaloezie opwekte van een niet te identificeren bisschop, een stichting die volgens de *Vita Prima* had plaatsgevonden ten tijde van koning Childerik II (662/673-675), maar volgens de *Vita Antiquissima* ten tijde van koning Sigebert III (630/631-656).

Enkele verhalen uit de *Vita Antiqua* zijn niet overgenomen in de *Vita Prima*, zoals de geboorte van Amandus in de streek Herbauges, zijn verblijf in Tours vóór zijn verblijf in Bourges, de terugkeer van Amandus uit Rome met Bijbels en handschriften, het relaas van de oversteek van het Nauw van Calais om de Saksen te evangeliseren waarop de *Vita Prima* slechts vaag toespelt (hij werd “uit het koninkrijk verbannen”). Het is niet duidelijk waarom de schrijver dit alles niet overgenomen heeft.

De schrijver van de *Vita Antiqua* moet een clericus geweest zijn uit de omgeving van Bourges of Tours, die de tekst schreef vóór 714, aangezien hij Bourges situeert in het land van de Burgonden, hetgeen slechts van toepassing kan zijn vóór 714.²⁰

18 Tekst in: A.A.S.S. Febr., I, col. 854-855; PL 87, col. 1267 - 1272; A.A.S.S. Belgii, t. 4, p. 258-262. Wij volgen de nummering van de hoofdstukken van de *Vita Antiqua* naar de tekstuitgave van de Patrologia Latina.

19 Josef Riedmann, 'Unbekannte frühkarolingische Handschriftenfragmente in der Bibliothek des Tiroler Landesmuseums Ferdinandeum', in: *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung* 84 (1976), p. 262-289. – Adriaan Verhulst, Georges Declercq, 'L'action et le souvenir de saint Amand en Europe centrale. À propos de la découverte d'une *Vita Amandi antiqua*', in: *Aevum inter utrumque. Mélanges offerts à Gabriel Sanders, professeur émérite à l'Université de Gand, publiés par Marc Van Uytfaenge et Roland Demeulenaere* (Steenbrugge - Den Haag; 1991 = *Instrumenta Patristica*, 23), p. 513.

20 A. Verhulst, G. Declercq, *L'action et le souvenir de saint Amand*, p. 513-514.

Amandus' levensloop

Intrede in het klooster op het eiland Yeu

Amandus werd tegen het einde van de zesde eeuw geboren in Aquitanië, “niet ver van de oever van de Oceaan”, zoals de auteur van zijn eerste levensbeschrijving zonder verdere details vermeldt. In de streek Herbauges (zie de kaart), zo vult de *Vita Antiqua* aan. Zijn ouders heetten Serenus en Amantia.

Amandus was nog een jongeman toen hij de zee overstak naar het eiland Yeu, niet ver van de Franse kust,²¹ waar hij intrad in het Sint-Hilariusklooster. Daar plaatst de biograaf zijn eerste wonder: op één van zijn wandelingen trof hij een slang van een ontzagwekkende grootte. Hij maakte een kruisteken, gaf de slang opdracht te verdwijnen, en de slang heeft zich daarna nooit meer op het eiland vertoond.

Amandus in Tours

Daarna verbleef Amandus in Tours, in de basiliek van de H. Martinus. In Tours heeft hij wellicht Columbanus ontmoet, die kort daarvoor uit Luxeuil verbannen was door koning Diederik II, wie hij zijn zedeloos leven verweeten had. Heeft die ontmoeting met Columbanus zijn roeping bepaald? Amandus nam in ieder geval het besluit nooit meer naar zijn geboortestreek terug te keren, maar zijn leven door te brengen in *peregrinatione* (‘op pelgrimage’), zoals de Latijnse tekst van zijn levensbeschrijving uitdrukkelijk zegt. Toen Amandus zijn gebed beëindigd had, stond hij op en ontving hij de tonsuur. Zijn roeping was nu duidelijk, hij zou een reizende monnik worden.

Kluizenaar in Bourges (jaren 610)

Nadat hij van de abt van Sint-Martinus in Tours de zegen had ontvangen, ging hij naar Bourges. Het gebeuren speelde zich af in de jaren 610. Paradoxaal koos Amandus, die toch uit Tours was vertrokken voor een leven als reizende missionaris, voor een bestaan als kluizenaar. Hij werd in Bourges ontvangen door bisschop Austrigilis, en door diens aartsdiaken Sulpicius, de latere bisschop van Bourges.²² Hij liet zich opsluiten in een kluis, tegen de stadsmuur dicht bij de kathedraal van Bourges, en leefde daar gedurende vijftien jaar, en, zo schrijft zijn biograaf, “onthield zich volledig van wijn en bier”.

Pelgrimstocht naar Rome (jaren 620)

Maar plotseling kwam de reislust weer terug. In de jaren 620 ging Amandus, met een reisgezel die helaas niet genoemd wordt, op pelgrimstocht naar Rome. Daarmee sloot hij aan bij de oude Iers-Schotse monastieke traditie. De merovingische kerk had weinig contacten met de paus, de Ieren des te meer. Het pelgrimeren naar Rome was immers een vaste traditie bij Ieren en columbanen. Zij ondernamen regelmatig de reis naar het graf van Petrus, zo mogelijk om daarbij de bisschopswijding uit handen van de paus te ontvangen.

Die pelgrimstocht naar Rome betekende voor Amandus de meest radicale wending in zijn leven. Toen hij naar Rome ging, was hij nog een onbekende pelgrim, die door de wachters van de Sint-Pieter zonder pardon bij sluitingstijd de kerk werd uitgezet. Maar hij kwam uit Rome terug als monnik-missionaris. Zijn biograaf schrijft de nieuwe oriëntatie toe aan de verschijning van de H. Petrus, die hem opdracht gaf terug te keren naar Gallië om het Evangelie te prediken.

21 Ile d'Yeu (departement Vendée, arrondissement Les Sables-d'Olonne, cantonshoofdplaats).

22 Sulpicius, bisschop van Bourges van vóór 626 tot 647 (liturgische feestdag op 29 januari). - Austrigilis, bisschop van Bourges († ca. 620, liturgische feestdag op 20 mei).

De ouders van Amandus (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 53).

Amandus komt aan op het eiland Yeu om daar monnik te worden (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 53).

De jonge Amandus verjaagt de slang (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 54v).

Amandus ontvangt in Tours de tonsuur (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 55).

Wijding tot predikbisschop (late jaren 620)

Terug in Gallië, “enkele dagen later”, zo zegt zijn biograaf, wordt Amandus, daartoe gedwongen door de koning en de bisschoppen, tot bisschop gewijd, en begon hij bij de heidenen het Evangelie te prediken. Amandus werd op Ierse wijze een reizende bisschop, bisschop zonder zetel, *episcopus ad predicandum* (‘predikbisschop’). De biograaf zegt echter niet welke bisschop hem gewijd heeft, en ook niet waar hij het geloof heeft gepredikt, en de *Vita Antiqua* vermeldt zelfs niet zijn bisschopswijding ...

Hij kocht ook slaven vrij, en zorgde voor hen voor een goede opleiding. Daarmee worden waarschijnlijk Angelsaksische slaven bedoeld, die ook in Rome op de slavenmarkt werden aangeboden. We weten dat paus Gregorius de Grote er slaven kocht, die hij daarna liet opleiden, zoals de latere Augustinus van Canterbury, missionaris van Engeland. Amandus was in de zevende eeuw niet de enige die slaven vrijkocht. Bercharius bijvoorbeeld, oud monnik van Luxeuil en abt van Hautvillers,²³ tijdgenoot van Amandus († 696) en evenals hem Aquitaniër, had in het bisdom Châlons-sur-Marne twee kloosters gesticht bevolkt met vrijgekochte slaven, namelijk Montier-en-Der voor mannen, en Puellémontier voor vrouwen.²⁴

Pelgrimsreis naar Rome

Om een onbekende reden ondernam Amandus daarna nogmaals een reis naar Rome. Hij ging met enkele priesters als reisgezellen, en werd ontvangen werd door de paus. Na zijn bezoek keerde hij terug met Bijbelhandschriften en theologische tractaten.

De terugreis moet bewogen zijn geweest, want de biograaf van de *Vita Prima* vertelt daarover twee wonderen, één in Civitavecchia, een

stad ten noorden van Rome aan de kust, en een ander op volle zee, waaronder een storm die veel lijkt op Jonas’ oud-testamentische belevenissen en op de woelige nieuw-testamentische scheepvaart van Jezus en zijn apostelen op het meer van Galilea (Marcus 4,35-40): “*Er kwam plotseling een storm op. Ze begonnen alles wat ze op het schip hadden in zee te gooien, het voedsel, de bagage, en zelfs de uitrusting van de boot. Ze deden wat ze konden om de vaste oever te bereiken, maar tevergeefs. Het schip werd heen en weer geslingerd op de golven. Ze hadden alle hoop verloren om te ontkomen aan schipbreuk. Toen namen de matrozen hun toevlucht tot de dienaar Gods, Amandus, en vroegen hem om tot de Heer te bidden, zodat zijn gebed hen zou bevrijden van het dreigende gevaar. De man Gods sprak hen rustig moed in. Hij spoorde hen aan vertrouwen te hebben en zich over te geven aan de barmhartigheid van God. De matrozen, vermoed van hun inspanningen, legden zich overal neer en sliepen in. Gezeten op de steven van het schip, rustte hij uit. Toen verscheen hem plotseling de heilige Petrus, die aan de steven van het schip voorbijging, en hem aanmoedigde en hem rustig toesprak: “Vrees niet, Amandus, jij zult niet vergaan, evenmin als zij die met jou zijn”. En al snel ging op het woord van Petrus de storm liggen en werd het volledig rustig. In de ochtend kwamen allen die met de man Gods op de boot waren behouden en wel aan land”.*

Missionering in Vlaanderen (630/640)

In diezelfde tijd, zo verhaalt ons zijn biograaf, trok Amandus door steden en bisdommen, en hoorde hij van een streek aan de Schelde, waar de bewoners bomen en afgodsbeelden aanbaden. Geen priester durfde er naar toe te gaan om het woord van God te verkondigen. Voordat Amandus daar ging missioneren, stelde hij zich onder de bescherming van Acharius, bisschop van Noyon en oud-monnik van Luxeuil, dus

23 Hautvillers (dep. Marne, arr. Reims, c. Ay).

24 Montier-en-Der (dep. Haute-Marne, arr. Saint-Dizier, cantonale hoofdplaats); Puellémontier (dep. Haute-Marne, arr. Saint-Dizier, canton Montier-en-Der). — Zie zijn levensbeschrijving in: AA.SS. Oct., VII, p. 986-1031; AA.SS.Ben., II, p. 831 - 861.

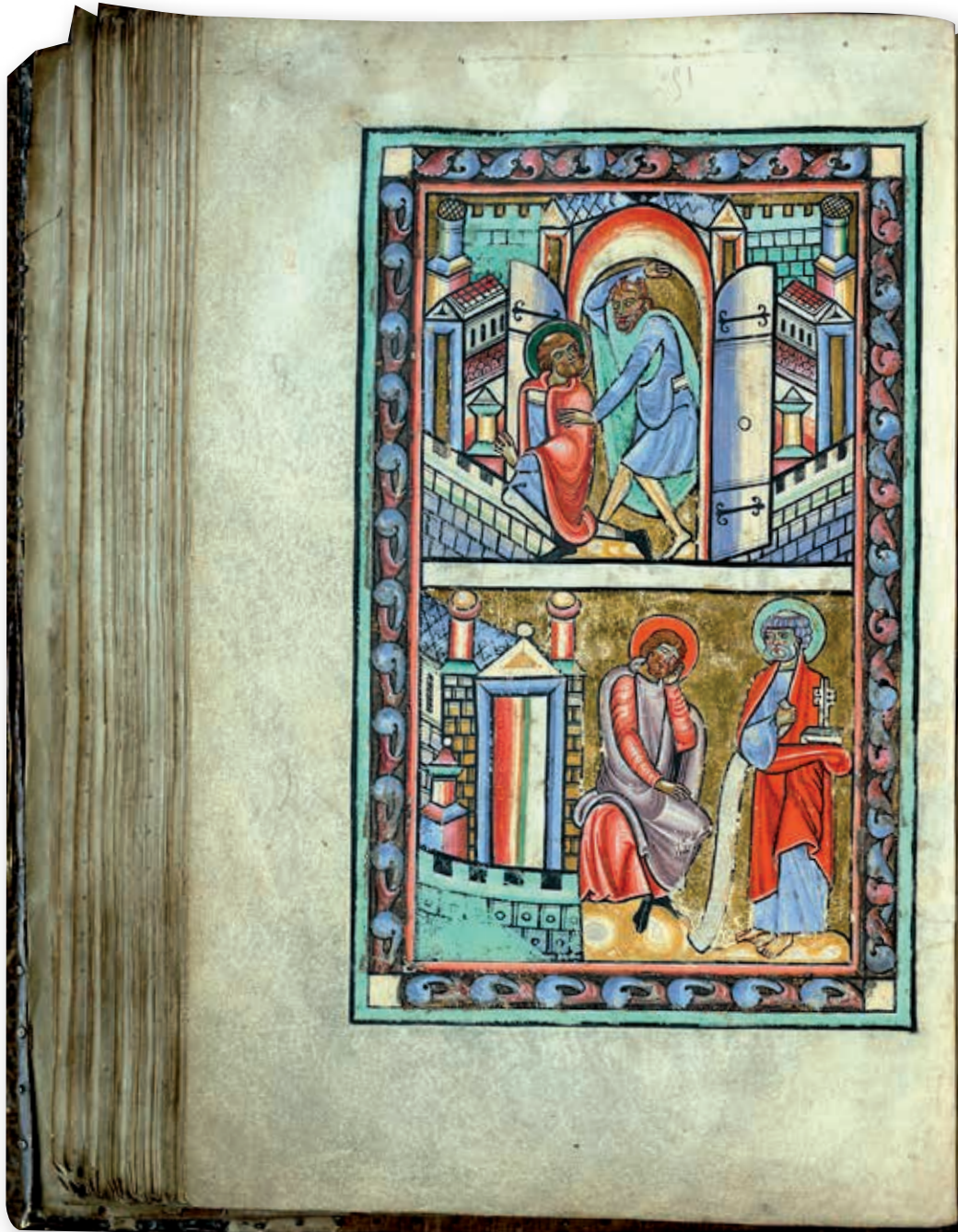
De bisschoppen Austrigilis en Sulpicius herbergen Amandus als kluizenaar (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 55).

doordrongen van de columbaanse spiritualiteit (626/7-637/8). Hij stelde hij zich ook onder de bescherming van koning Dagobert I (625-639). Deze stond hem toe zo nodig mensen onder dwang te dopen. Deze nieuwe fase in het leven van Amandus moet gedateerd worden tussen 630 en 640. Zijn missioneringswerk in Vlaanderen liep overigens niet van een leien dakje: de Vlamingen gooiden hem pardoes in de Schelde. Zijn metgezellen gingen vanwege het gebrek aan voedsel en de onvruchtbaarheid van de plek weer naar huis en lieten hem alleen.

Gedurende meer dan tien jaar verkondigde Amandus het geloof in Vlaanderen. Blijkbaar had hij in Vlaanderen geen huis, geen vestiging. Rond 636/639, – hij moet dan een vijftiger geweest zijn –, stichtte hij zijn abdij op de samenvloeiing van de Elnon en de Scarpe, midden in een domein dat hem was geschonken door koning Dagobert, namelijk het klooster Elnone

(Saint-Amand-les-Eaux).²⁵ Het is overigens opmerkelijk dat de biografen van Amandus deze stichting, die toch wezenlijk is geweest in het leven van Amandus, niet vermelden. Vanaf dat moment ondernam hij zijn missiereizen vanuit Elnone, te voet door heel Europa, of in een boot via de Scarpe en de Schelde tot aan de zee. Jonas, columbaans monnik van het klooster Bobbio, verbleef van 639 tot 642 in Elnone, en begeleidde Amandus enige tijd op zijn missiereizen, zoals hij zelf vertelt. Deze monnik Jonas was de biograaf van de H. Columbanus, en hij vertelt in de proloog op die biografie dat hij drie jaar tevoren de opdracht had gekregen van zijn oversten om het leven van de heilige op schrift te stellen. Hij zou dat werk al eerder begonnen zijn, ware het niet dat hij gedurende die drie jaren Amandus had begeleid in zijn missiewerk. En hij verhaalt daarbij zijn eigen herinneringen: *“Drie jaar lang hebben het bootje van de Scarpe en het schuitje van de rustige Schelde mij*

25 Elnone, Saint-Amand-les-Eaux, abdij Saint-Pierre (Frankrijk, dep. Nord, arr. Valenciennes).

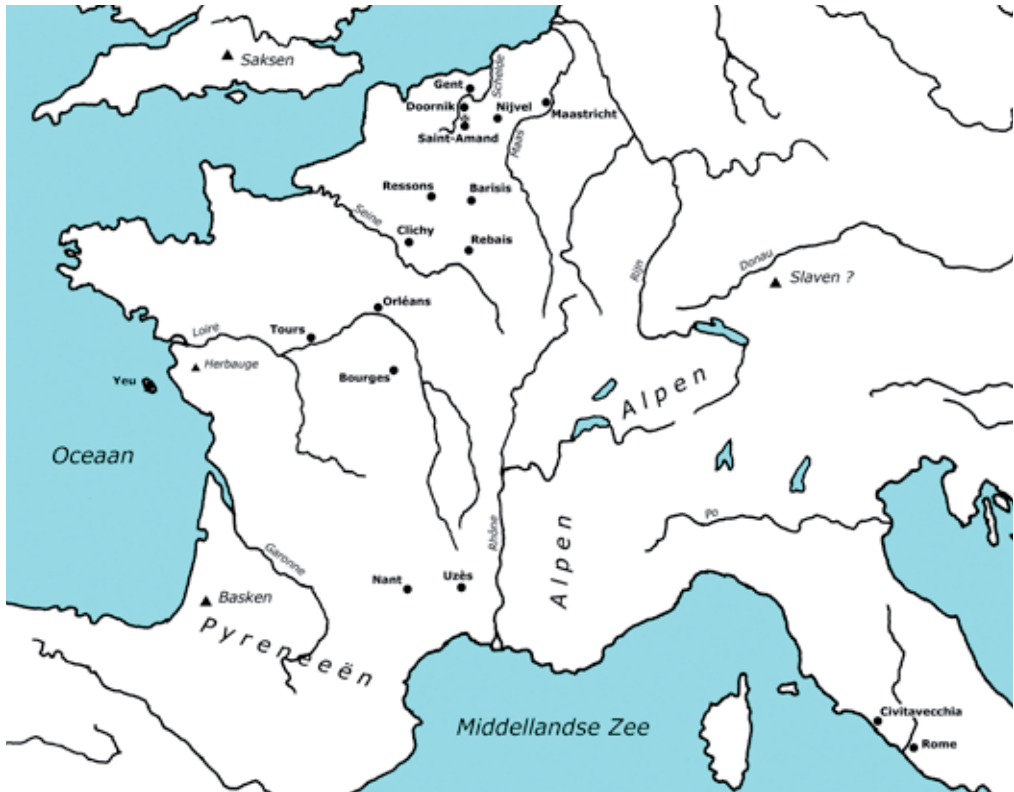

Amandus wordt door een wachter van de St-Pieter in Rome uit de kerk verjaagd (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 56v). ▲
Verschijning van de H. Petrus aan Amandus, op de trappen van de St-Pieter in Rome (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 56v). ▼

▲ Amandus ontvangt de bisschopswijding (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 57).

▼ Amandus drijft de Duivel uit bij een dienaar die wordt meegesleurd. Amandus draagt een tekstband met de woorden: "Dic, fili: Christe, adjuva me", 'zoon, zeg: Christus, help mij' (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 57).

Plaatsen die Amandus tijdens zijn leven heeft bezocht.

*geleid door de mondingen van de Oceaan. Het trage moeras van de Elnon heeft mij vaak de voetzolen bevochtigd, want ik kwam de eerwaardige bisschop Amandus te hulp die zich in deze streek had gevestigd, en die met het zwaard van het Evangelie de aloude dwalingen van de Sicambers uitroeide”.*²⁶

Verrijzenis van een gehangene in Doornik

Toen een groot aantal Frankische machthebbers, onder “graaf” Dotto, in Doornik zitting hielden om recht te spreken, was ook Amandus bij die gelegenheid aanwezig. Volgens de schrij-

ver van Amandus’ biografie waren de bewoners van de streek vooral onder de indruk van een wonder, namelijk de tenlevenwekking van een veroordeelde misdadiger die na foltering, ondanks het pleidooi van Amandus, was opgehangen. Heel de nacht waakte Amandus bij het lijk, en de volgende ochtend bleek de man levend te zijn. Tegelijk vermeldt de biografie van Amandus massale bekeringsen in heel de streek. De woorden ‘kloosters’ et ‘kerken’ staan in het meervoud, hetgeen nogal optimistisch lijkt ...

26 Het leven van de H. Columbanus is overgeleverd in een groot aantal handschriften, waarvan de oudste dateren uit de tiende eeuw. De tekst is gepubliceerd in: Jonas de Bobbio, Vita Columbani, prologus auctoris, in: MGH, SRM, t. IV, p. 62; *Scriptores rerum germanicarum in usum scholarum*, t. 37 (Hannover 1905), p. 145 - 146; Vita sancti Columbani abbatis, c. 2, in: PL 87, col. 1012; AA.SS.Ben., t. II, p. 6.

Missionering bij de Slaven

Na zijn missiewerk bij de Vlamingen ging Amandus naar een andere streek. Het is een eigenaardige passage in zijn levensbeschrijving. Hij stak de Donau over en ging het Evangelie verkondigen aan de Slaven. Welk volk is hiermee bedoeld? Als hij de Donau van noord naar zuid is overgestoken valt te denken aan Slovenië. Maar bij een oversteek van zuid naar noord, zou hij eerder naar de Slaven van Moravië zijn gegaan. Lange afstanden telden in ieder geval niet voor deze missionaris. Zijn missiewerk bij de Slaven was geen succes, en de biograaf van Amandus besteedt er dan ook slechts een enkele alinea aan.

Doop van Sigebert, zoon van koning Dagobert I (630/631)

Daarna kwam Amandus weer terug in het Frankenland, waar hem een nieuw probleem wachtte, namelijk koning Dagobert I. Hoewel deze een actieve interesse toonde in het vrouwelijk geslacht, had hij nog geen erfgenaam.²⁷ In 630/631 kreeg hij dan toch een zoon, geboren tijdens een reis in Austrasië uit een intieme relatie met een jongedame genaamd Ragnetrudis. Het werd de toekomstige koning Sigebert III. Dagobert wenste dat de kleine gedoopt zou worden door Amandus, maar dat stuitte op een groot probleem. Want Amandus was in de tussentijd door diezelfde koning Dagobert uit het koninkrijk verbannen. Van zijn tijd in ballingschap had Amandus gebruik gemaakt om het Kanaal over te steken om het geloof te gaan verkondigen bij de Saksen.

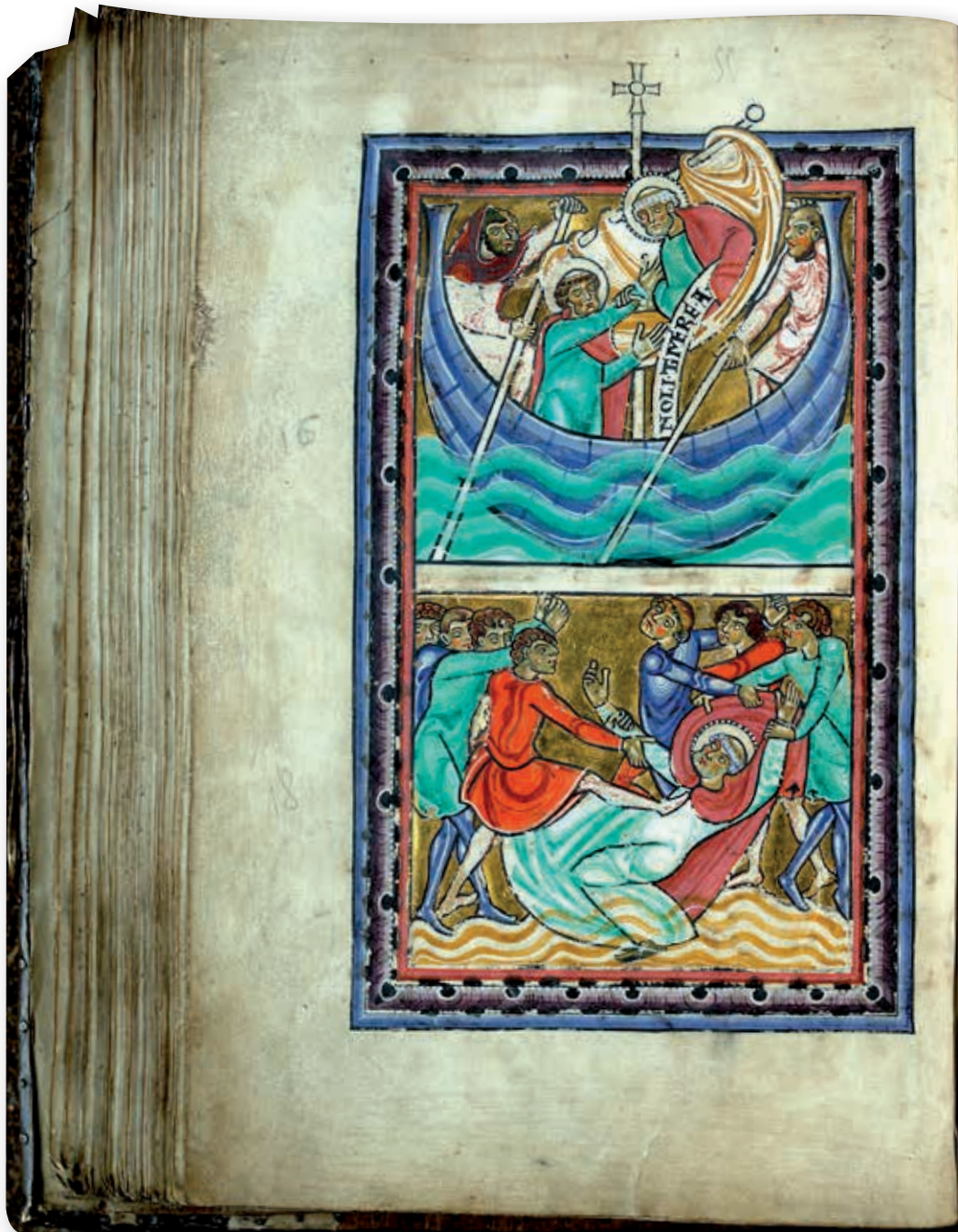
Nu tot inkeer gekomen, stuurde Dagobert afgezanten op zoek naar Amandus. Deze vonden hem en brachten hem bij de koning die op dat moment resideerde in Clichy.²⁸ Amandus aanvaardde het excuus van de koning voor zijn verbanning, maar twijfelde nog of hij de kleine Sigebert wel moest dopen. Dado (de toekomstige bisschop Audoinus) et Eligius (de toekomstige bisschop Eligius), die toen topambtenaren aan het hof waren, moesten al hun overtuigingskracht bijzetten om Amandus van gedachte te laten veranderen. Uiteraard gaven de onderhandelingen aanleiding tot een kleine chantage: Amandus kreeg toestemming tot prediking, zowel in het koninkrijk van Dagobert als elders, waar hij ook wilde. En zo geschiedde. We weten uit een andere bron dat de doop plaats vond in 630/631 in Orléans.²⁹ De biograaf van Amandus verhaalt nog een klein wonder dat tijdens de doopviering gebeurde. Omdat niemand van de aanwezigen na een gebed 'Amen' antwoordde, zei de kleine baby Sigebert met heldere stem 'Amen'. Het 'Amen' van de baby Sigebert heeft blijkbaar een zo diepe indruk gemaakt op de aanwezigen dat het ook wordt verhaald in de Kroniek van koning Dagobert.³⁰ Dat voor de doop van de koninklijke troonopvolger niet de aartsbisschop of de diocesane bisschop werd gevraagd, maar de strenge, ascetische et politiek- en maatschappijkritische monnik-missiebisshop Amandus, zegt voldoende over zijn status en zijn populariteit.

27 De zwakte van koning Dagobert voor het zwakke geslacht is bij de kroniekschrijvers van zijn tijd goed bekend. De kroniekschrijver Fredegarius verhaalt dat Dagobert zijn echtgenote had verstoten en haar had vervangen door drie andere vrouwen, die openlijk en gezamenlijk in het paleis woonden, en door een ontelbaar aantal concubines, die Fredegarius niet op wilde sommen om zijn kroniek niet te zeer te laten uitwijden: *Chronicarum quæ dicuntur Fredegarii scholastici, libri IV cum continuationibus, liber IV, § 60, in: MGH, SRM, t. II, p. 150-151.*

28 Clichy (departement Hauts-de-Seine, arrondissement Nanterre, cantonshoofdplaats), aan de Seine.

29 *Gesta Dagoberti I, regis Francorum, § 24, in: MGH, SRM II, p. 409; Fredegarius, IV,62, in: MGH, SRM II, p. 151.* In tegenstelling tot zijn vader blonk Sigebert III uit door een heilig leven. Hij wordt daarom ook als heilige vereerd. Zijn liturgische feestdag valt op 1 februari.

30 Zie het relaas in de *Gesta Dagoberti I regis Francorum, c. 24, in: MGH, SRM II, p. 409.*

De H. Petrus verschijnt aan Amandus tijdens een storm op zee. Petrus draagt een tekstband ▲ met daarop de woorden: “Noli timere”, ‘vrees niet’ (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 58v). Amandus wordt door de Vlamingen in de Schelde gegooid (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 58v). ▼

▲ Amandus met de Franken die een kerk bouwen (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 59).

▼ Koning Dagobert verbant Amandus uit het koninkrijk (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 59).

Wijding van de kloosterkerk van Rebais (22 februari 636)

De biograaf van Amandus is niet bekend met een andere gebeurtenis uit diens leven, die elders goed gedocumenteerd is, namelijk de wijding, in 636, op de liturgische feestdag van de Stoel van Petrus (22 februari), van de kerk van Rebais,³¹ samen met Faro, de latere bisschop van Meaux, Eligius, de latere bisschop van Noyon, en Ado, stichter van het klooster Jouarre. Het klooster van Rebais was in 635 gesticht op een domeingoed van koning Dagobert I door Dado, beter bekend als de H. Audoinus (saint Ouen), de latere bisschop van Rouen. Het gebeuren wordt verhaald in de levensbeschrijving van de H. Agilus (saint Aile), eerste abt van Rebais.³² Deze Agilus, was ingetreden en opgeleid in het klooster Luxeuil, indertijd gesticht door Columbanus. Hij was zijn loopbaan begonnen als rondtrekkende missionaris in de Jura, in Beieren en in de Brie, een regio van Frankrijk ten oosten van Parijs. In 628 werd hij aangezocht als bisschop van Langres, maar bedankte voor de eer, en in 636 werd hij de eerste abt van het klooster Rebais, waar hij met een twaalfstal medebroers introk. Audoinus van zijn kant werd in 640 bisschop van Rouen. Rebais kreeg monniken uit Luxeuil, en het klooster werd geplaatst onder de gecombineerde regels van Columbanus en Benedictus.

Bij de wijdingsplechtigheid gebeurde een wonder. *“Toen de wijdende bisschoppen zagen dat de altaarsteen in marmer van Paros, die met veel zorg gepolijst was, niet recht op het altaar lag, en de vier kolommen [Amandus, Faro, Eligius en Ado]*

*en ware lichten van de wereld de steen wilden verplaatsen, schoot deze hun uit de handen, viel op de grond en brak in tweeën, zo scherp dat men had kunnen denken dat hij met ijzer gezaagd was. Waarlijk bijzonder en wonderlijk! Maar de bisschoppen en de genodigden, die in eerste instantie verrast waren, wierpen zich onmiddellijk ter aarde, begonnen te bidden, klopten met de handen op de borst, lieten de tranen de vrije loop, zodanig zelfs dat de vloertegels nat werden. Een plotselinge angst had de toeschouwers bevangen. Na een lange tijd van gebed stonden de prelaten op, en begonnen met veel weeklaag op de steen het kruisteken te maken. En zie, door de kracht van Christus hechtte de steen zichzelf weer, en wel zo stevig dat het was alsof ze nooit gebroken was. En dat kan tot in onze dagen bewonderd worden, want in deze steen blijft nog altijd, als bewijs en herinnering voor de toekomst, op de plek waar ze gebroken was, iets als een restant van een dunne ader”*³³

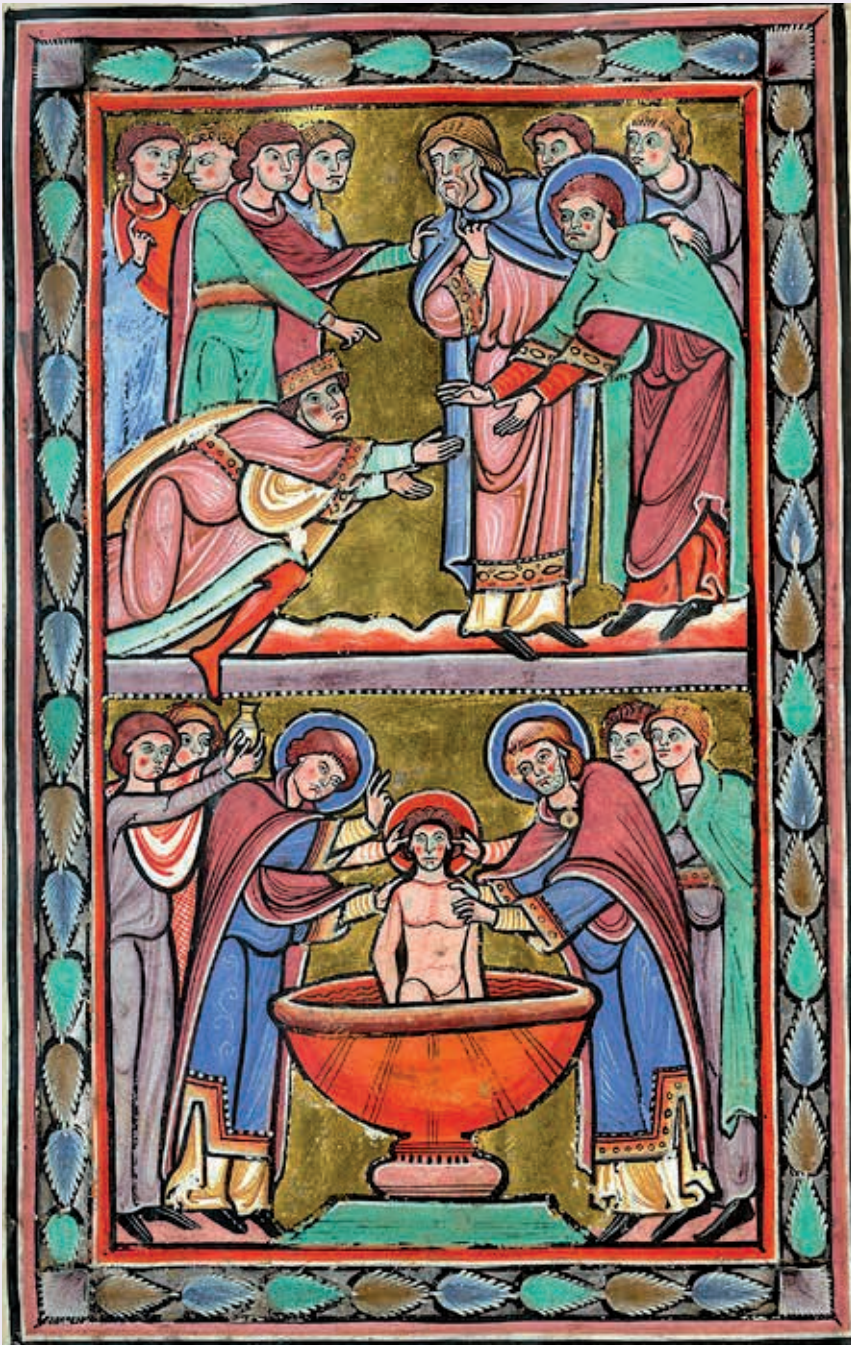
In het dorpje Rebais is heden ten dage niets meer dat aan Amandus herinnert. Wel wordt ieder jaar op de eerste zondag van september een H. Mis gevierd bij de waterbron die Agilus zou hebben doen ontspringen.

Met zijn bisschopstitel wordt Amandus daarna vermeld in de lijst van ondertekenaars van de oorkonde van 1 maart 637, het 15^e regeringsjaar van koning Dagobert, waarbij Burgundusfaro, doorgaans Faro genoemd, bisschop van Meaux, in aanwezigheid van 25 andere bisschoppen, waaronder de primate van Lyon, de privileges van het klooster Rebais bevestigde. Bij de ondertekenaars staat Amandus met zijn titel van bisschop: *“Amandus episcopus subscripsi”*

31 Rebais of Rebais-en-Brie (Frankrijk, Seine-&-Marne, arr. Meaux), gelegen aan de Rebais die uitmondt in de Grand Morin, *Resbacum, Jerusalem*, Sint-Petrus abdij, gesticht door de H. Audoinus. Agilus (Aile), monnik van Luxeuil, was de eerste abt.

32 De tekst staat in een handschrift van de abdij Rebais, gepubliceerd in de *Vita Agili*, c. 18, in: AA.SS. Ben. II, p. 322-323; AA.SS. Aug. VI, c. 26-28, p. 584.

33 Het verhaal van de gebroken altaarsteen in een etiologie, een legende bedoeld om een bestaande situatie waarvan men de reden niet kende, te verklaren, in dit geval de oneffenheid van de steen. Precies hetzelfde wonder wordt door Paulus Diaconus toegeschreven aan Auctor, bisschop van Metz (Paulus Diaconus, *Gesta episcoporum mettensium*, in: MGH, SS 2, p. 263), en in de elfde eeuw door Jocundus aan de H. Servatius van Maastricht, die beiden op wonderse wijze de gebroken altaarsteen van de Sint-Stephanuskathedraal van Metz herstelden: Régis de la Haye (éd.), *Sint Servaas volgens Jocundus. Het Leven en de Wonderen van Sint Servaas door de priester Jocundus* (Maastricht 2006), *Vita*, § 38.

▲ Koning Dagobert smeekt Amandus om vergeving (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 60v).

▼ Doop van Sigebert door Amandus (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 60v).

(‘Amandus, bisschop, ik heb ondertekend’). Van alle bisschoppen die deze akte hebben ondertekend is Amandus is de enige bisschop zonder vermelding van een zetel.³⁴

Amandus bisschop van Maastricht (649-651)

Gedurende drie jaar, van einde 648 tot einde 651,³⁵ is Amandus bisschop van Maastricht geweest, daartoe benoemd door zijn dopeling Sigebert III, koning van Austrasië van 639 tot 656, in de vacature ontstaan door het overlijden van zijn voorganger die helaas niet bij naam wordt genoemd.³⁶ In de merovingische tijd werden bisschoppen benoemd door de koning, maar niet zonder dat deze rekening hield met de wensen van clerus en volk.³⁷ Amandus was toen al een zestiger. In Maastricht was hij dus diocesaan, territoriaal bisschop, en niet rondreizend predik-bisschop, hetgeen een breuk betekende met zijn iers-aquitaans itinerantie-ideaal.

Maastricht is dan al minstens twee eeuwen bisschopstad.³⁸ Maastricht moet in de tweede helft van de zesde eeuw, ca. 550-570, na een periode van weinig expansie, een economische bloei hebben beleefd, die blijkt uit rijke begravingen en uit de aanwezigheid van muntmeesters. De stad groeide en er ontstonden ambachtelijke werkplaatsen.³⁹ De bloei van de stad blijkt ook uit het feit dat aan het einde van de zesde of het begin van de zevende eeuw een nieuwe gracht om het *castrum* werd gegraven. De *Vita Lamberti* (de oudste liturgische levens-

beschrijving van bisschop Lambertus uit de achtste eeuw) vermeldt een haven en een Merovingische palts (*aula regia*).⁴⁰ Het is niet bekend waar het koninklijk paleis van de Merovingers in Maastricht gelegen heeft. In ieder geval moet het, zoals toen gebruikelijk, binnen het laat-Romeinse *castrum* zijn, evenals de bisschopskerk, waarvan de muurresten nergens anders kunnen liggen dan onder de huidige Onze Lieve Vrouwekerk.⁴¹ Deze economische opleving doet tevens vermoeden dat Maastricht in de zesde eeuw de economische en bestuurlijke functie heeft overgenomen van Tongeren.

Ook al was Maastricht ten tijde van Amandus en de bisschoppen van Maastricht een economisch bloeiende stad, ze was klaarblijkelijk ook van politiek belang, zodanig dat koning Sigebert heel zijn gewicht moest inzetten om Amandus te overtuigen om diocesaan bisschop van Maastricht te worden.

Amandus' episcopaat in Maastricht duurde niet lang. Dat er een botsing kwam tussen de strenge monnik-missionaris Amandus en de blijkbaar verburgerlijkte clerus van Maastricht is niet verwonderlijk. Over de conflicten met de Maastrichtse clerus zijn wij dus niet alleen ingelicht door de *Vita Prima*, maar ook en vooral door de brief die Amandus in 649 kreeg van paus Martinus I (649-654), in antwoord op zijn brief aan de paus had gestuurd om zich te beklagen over het gebrek aan ijver en over het

34 De tekst is uitgegeven bij: Pardessus, t. II, acte cclxxv, p. 39 - 41; PL 87, col. 1134 - 1138. Volgens Pardessus, eerdere bezorger van de oorkonde, is de tekst overgeleverd in een copie uit de archieven van het klooster Rebas, en moet hij als authentiek worden beschouwd.

35 Datering naar: Alain Dierkens, ‘Saint Amand et la fondation de l’abbaye de Nivelles’, in: *Revue du Nord* 68 (1986), p. 325-334.

36 Régis de la Haye, ‘Amandus, bisschop van Maastricht’, in: *Onder ‘t kruys. Kerkelijke en religieus leven in het gebied van Maas en Nederrijn* (Gouda 2010, Publicaties van de Vereniging voor Nederlandse Kerkgeschiedenis), p. 15-29.

37 Georg Scheibelreiter, *Der Bischof in merowingischer Zeit* (Wien-Köln-Graz: 1983), p. 128-171. – Luce Pietri, ‘L’Église du Regnum Francorum’, in: *Histoire du Christianisme*, t. 3 (Paris 1998), p. 759-770.

38 Régis de la Haye, *De bisschoppen van Maastricht* (Maastricht 1985 = Vierkant Maastricht, 5), p. 53-57.

39 Arent Pol, *Les monétaires à Huy et à Maestricht* (1995). – Wim Dijkman, *Artisanal activities in merovingian Maastricht* (pro manuscripto).

40 Vita sancti Landiberti episcopi Traiectensis vetustissima, in: *MGH, SRM*, VI, p. 353-384. Nederlandse vertaling in: *PSHAL* 143 (2007), p. 15-40.

41 *Topographie Chrétienne des cités de la Gaule XII. Province ecclésiastique de Cologne (Germania Secunda)* (Paris 2002), p. 106.

- ▲ Koning Sigebert III benoemt Amandus tot bisschop van Maastricht (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 63).
- ▼ Amandus ontvangt de brief van paus Martinus (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 63).

gebrek aan moraliteit bij de Maastrichtse clericus.⁴² De paus antwoordde op de klachten die Amandus bij hem had geuit over “*de hardheid van de priesters van dat volk, omdat zij de zorg voor hun heil verwaarlozen, en tot minachting van de dienst van onze Verlosser zich met schandelijke ondeugden beladen*”. De paus vroeg hem stand te houden, en zei hem dat hij in ieder geval de schuldigen moest straffen.

Het tweede deel van de brief die paus Martinus I aan Amandus schreef, betrof een zaak die de universele kerk aanging, namelijk de dwaalleer, die in de theologie het “monotheletisme” wordt genoemd, die leerde dat er in de persoon van Christus weliswaar twee naturen waren, de goddelijke en de menselijke, maar slechts één wil, de goddelijke. Samen met zijn brief stuurde paus Martinus aan Amandus de besluiten van het Concilie van Lateranen van 649 over de nieuwe dwaalleer en zijn encycliek over hetzelfde onderwerp, waarschijnlijk in beide versies, Grieks en Latijn. Verder vroeg de paus hem die besluiten van het Concilie door de Frankische bisschoppen te laten bevestigen. Tenslotte vroeg hij Amandus om bij koning Sigebert III te bemiddelen om bisschoppen naar Rome te sturen, die dan met een afvaardiging van de paus naar de keizer in Constantinopel zouden kunnen gaan.

Dit laatste bewijst dat Amandus het vertrouwen van de paus bezat en door hem gewaardeerd werd. Door hem te vragen de bepalingen van het Concilie van Lateranen ter kennis te brengen van de Austrasische bisschop-

pen, en hem te vragen te bemiddelen bij koning Sigebert, gaf paus Martinus I hem een belangrijke opdracht. Dat Martinus hem de besluiten van het concilie en zijn encycliek toestuurt, veronderstelt bij Amandus een uitstekende theologische kennis, en een goede kennis van Latijn en Grieks. Paus Martinus moet een hoge waardering hebben gehad voor bisschop Amandus van Maastricht.⁴³

Stichting van het klooster Nijvel (649/652)

Een andere gebeurtenis die ook niet in de biografie van Amandus voorkomt, maar waarvan we met zekerheid weten dat die plaats heeft gevonden tijdens zijn Maastrichts episcopaat, dus tussen 649 en 652, is de stichting van het klooster Nijvel door Itta, weduwe van Pepijn de Oude.⁴⁴ Amandus heeft deze stichting bevorderd, enerzijds als bisschop van Tongeren-Maastricht, want Nijvel behoorde tot zijn bisdom, anderzijds als bevorderaar van het kloosterleven. De feiten zijn ons niet bekend uit Amandus' biografie, maar uit de levensbeschrijving van de H. Gertrudis.⁴⁵

In de periode 640-680 zijn er, behalve de stichting van Nijvel door Itta en Gertrudis, meerdere stichtingen van kloosters en kluizen door vrouwen uit de elite, bijvoorbeeld Rictrudis van Marchiennes († 688), Aldegondis van Maubeuge († 684) en haar zus Waltrudis (Waudru) van Bergen († 688), en koningin Bathilda, stichteres in 657 van de abdij Corbie.

42 De tekst is overgeleverd in een handschrift van de abdij Saint-Amand uit ca. 830, heden bij de Bibliothèque Municipale de Laon (cod.lat. 199). De meest recente uitgave van de brief van paus Martinus aan Amandus staat in: Rudolf Riedinger (ed.), *Concilium Lateranense a. 649 celebratum* (Berlin 1984 = Acta Conciliorum Oecumenicorum, series secunda, volumen primum), p. 422 - 424. Zie ook de andere uitgaven: MGH, SRM, V, p. 452 - 456; Baronius, t. 8, p. 403-405; AA.SS.Ben., II, p. 721 - 723; PL 87, col. 135 - 138.

43 De dwaalleer van het monotheletisme en de respectieve rol van paus Martinus en bisschop Amandus zijn uitvoeriger beschreven in mijn bijdrage: ‘Amandus, bisschop van Maastricht’, in: *Onder 't kruys. Kerkelijke en religieus leven in het gebied van Maas en Nederrijn* (Gouda 2010, Publicaties van de Vereniging voor Nederlandse Kerkgeschiedenis), p. 15 - 29.

44 Nijvel, Nivelles (*Nivalensis, Nivigellæ, Nivella*), abdij Petrus en Paulus, daarna H. Gertrudis (België, provincie Brabant).

45 De tekst is overgeleverd in veel handschriften, waarvan de oudste dateren in de achtste en de negende eeuw. De tekst is gepubliceerd in: *Vita Gertrudis abbatissæ*, c. 1-2, in MGH, SRM II, p. 454-457; AA.SS.Ben. II, p. 464.

▲ Amandus en de Baskische pantomime (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 65).

▼ Genezing van een blinde man door het aanraken van het waswater van Amandus (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 65).

Barisis-aux-Bois ligt inderdaad temidden van de bossen (foto auteur).

Missionering in Vlaanderen en Baskenland

Teleurgesteld verliet Amandus dus al na drie jaar zijn bisschopsstad, en schudde naar het Evangeliewoord het stof van zijn voeten. Hij werd weer pelgrim, reizende bisschop-missionaris, en trok met enkele metgezellen in de richting van de Schelde. Daar ontdekte hij een klein eiland, *Chanelaus*, wellicht te identificeren met Calloo bij Antwerpen. Maar ook daar was zijn prediking geen succes. Amandus bleef er maar enkele dagen.

Na deze missioneringsreis in noordelijke richting, trok Amandus naar het zuiden, naar *Wasconia*, het land van de *Vascones*, volgens de biograaf van Amandus een volk bij de Pyreneeën, met andere woorden de Basken. Maar ook daar had zijn prediking geen succes. Integendeel. Terwijl hij aan het preken was, stond één van de dienaren op. Om de lachlust op te wekken begon hij de woorden van Amandus na te apen. Maar de straf liet niet op zich wachten: *“Op datzelfde moment werd de ellendeling weggerukt door de Duivel. Hij begon zich eigenhandig uit elkaar te rijten, en werd gedwongen openlijk te belijden dat zijn pijn een straf van de Hemel was voor de beledigingen die hij de man Gods had aangedaan. In deze foltering blies hij zo zijn*

laatste adem uit”. Aldus de levensbeschrijving van Amandus.

Daarna richtte Amandus zich op weer andere missiegebieden. Hij kwam in een bisschopsstad, die jammer genoeg niet genoemd wordt, waar een bijzonder wonder plaats vond. Een blinde bedelaar wreef zijn ogen af met water waarmee Amandus zijn handen had gewassen, en onmiddellijk zag hij weer.

Stichting van kloosters

Terug in het koninkrijk van de Franken stichtte Amandus volgens zijn biograaf twee kloosters. De auteur vermeldt niet de naam van het eerste klooster. Als het Elnone (Saint-Amand-les-Eaux) betreft, dan is hij in de war met de chronologie, want dit klooster was al gesticht ten tijde van koning Dagobert I († 639). Voor het tweede klooster vermeldt de biograaf dat Amandus van koning Childerik II (662-675) een domein had gekregen om er een klooster te stichten. Daarmee moet bedoeld zijn het klooster van Barisis-au-Bois, maar de biograaf noemt het *Nanto*, de *Vita Antiqua* noemt het *Vaurum*. Er bestaan weliswaar een Nant, in het bisdom Rodez, maar het is niet zeker of dit bestond ten tijde van Amandus. De zogenaamde akte van schenking van Nant door Childerik aan

▲ Amandus en de moordenaars op de berg (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 66v).

▼ Amandus en de blinde vrouw die bomen vereerde (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 66v).

Amandus, met als datering 664, is in ieder geval een vervalsing.⁴⁶ Verder plaatst de biograaf van Amandus de abdij van *Nanto* in het bisdom Uzès, in Zuid-Frankrijk. Hij is dus ook in de war met zijn aardrijkskundige kennis. Bovendien vertelt hij ons het totaal onwaarschijnlijke verhaal van Mommolus, de plaatselijke bisschop, die een knokploeg stuurde om Amandus te vermoorden, waaraan Amandus door goddelijke tussenkomst uiteraard ontsnapte.

Deze korte alinea in de levensbeschrijving van Amandus' kloosterstichtingen, vol legendes, doet geen recht aan het oeuvre van Amandus als bevorderaar van het kloosterleven. Vanuit zijn iers-columbaanse spiritualiteit heeft Amandus heel zijn leven lang de stichting van kloosters bevorderd. Vier monastieke gemeenschappen heeft hij met historische zekerheid zelf gesticht. We zagen reeds dat de biograaf enkele kloosterstichtingen niet kent, allereerst Amandus' eigen klooster Elnone (Saint-Amand-les-Eaux), gesticht vóór 639, overlijdensjaar van koning Dagobert.

Het is ook praktisch zeker dat Amandus de Sint Petrus-abdij van Gent heeft gesticht. We zagen reeds dat hij een actieve rol heeft gespeeld bij de stichting van het klooster van Rebais, waar hij op 22 februari 636 medeconsecrator was van de abdijkerk, en dat hij tijdens zijn episcopaat in Maastricht actief betrokken was bij de stichting van de abdij Nijvel.

De biograaf vermeldt evenmin de goed gedocumenteerde stichting van het klooster van Barisis-au-Bois. Op 1 augustus 663 schonken namelijk koning Childerik II, zoon van Clovis II, die dan nog minderjarig is,⁴⁷ en zijn tante Chinechildis, weduwe van koning Sigebert III († 656), aan Amandus, een domein in Barisis,⁴⁸ om er een klooster te stichten.⁴⁹ In de stichtingsoorkonde wordt vermeld dat het klooster zou gaan leven volgens de gecombineerde Regels van Benedictus en Columbanus: *sub regula domni Benedicti seu domni Columbani*. Barisis, gelegen in het bosgebied van Saint-Gobain, was lange tijd als priorij onderhorig aan het klooster Saint-Amand-les-Eaux. In Barisis-aux-Bois is tegenwoordig niets meer dat aan Amandus herinnert. De dorpskerk is na de verwoestingen van de Eerste Wereldoorlog geheel herbouwd.

Enkele jaren later, waarschijnlijk in 666, op 15 augustus, schonk Amandus aan de monniken van Barisis meerdere goederen, waaronder de villa van Barisis met haar vele bezittingen, die hij op 1 augustus 663 had verkregen uit handen van koning Childerik II en koningin Chinechildis. De overdracht werd gedaan in aanwezigheid van de bisschop van Laon, hetgeen in dit geval wijst op goede relaties met de plaatselijke bisschop.⁵⁰

Behalve deze vier kloosters die zeker door Amandus zijn gesticht, zijn er minstens vier waarschijnlijk eveneens door hem gesticht, namelijk Marchiennes, op de Scarpe; Leuze, in de *pagus brachatensis*; Renaix (Ronse, *Rotnace*)

46 Zie de uitgave van de tekst in: PL 87, col. 1290-1291.

47 Childerik II, koning van Austrasië van 662 tot 675, koning van Neustrië en Bourgondië van 673 tot 675.

48 Barisis of Barisis-au-Bois (departement Aisne, arrondissement Laon, canton Coucy-le-Château), *Barisiacum seu Faverolense*, 20 km ten westen van Laon, Petrus en Paulus-abdij.

49 De tekst is overgeleverd in een cartularium van het klooster Elnone, en in meerdere copieën. Door de tekstbezorgers van de *Monumenta Germaniæ Historica* is de oorkonde gekwalificeerd slechts als 'unecht' (vals), maar deze beoordeling lijkt te streng. Pardessus beschouwt de tekst als verdacht. Maar deze tekst verdient beter. De tekst is zeker niet een uit het niets vervaardigd falsum, maar is wat men in de middeleeuwse oorkondenleer noemt een 'acte récrit', waarvan de inhoud authentiek is, maar die, om de een of andere reden, is herschreven en opnieuw geredigeerd. De hier volgende tekst is waarschijnlijk in de Karolingische tijd geschreven, om een oorkonde te vervangen die verloren of beschadigd was ten tijde van de invallen van de Noormannen. De tekst is gepubliceerd in: MGH, *Diplomata regum francorum e stirpe merovingica*, I, n. 102, p. 262-264; Pardessus, t. II, p. 118-119; PL 87, col. 1285-1287.

50 De tekst is overgeleverd in een dertiende-eeuws cartularium van de abdij Saint-Amand. Gepubliceerd in: Pardessus, t. II, n° 350, p. 133-134; PL 87, col. 1271-1272; AA.SS.Ben. II, p. 1094.

Amandus dicteert zijn laatste wil aan Baudemundus (Valenciennes, BM, ms. 501, f. 58v).

en Moustier-sur-Sambre.⁵¹ Er worden hem in verschillende publicaties nog andere toege-schreven, echter zonder historisch bewijs.⁵²

Genezing van een blinde vrouw in Ressons-sur-Matz

Het laatste wonder dat door de biograaf wordt verhaald speelt zich af in de regio Beauvais. Toen Amandus eens predikte in de pagus Beauvais, in Ressons-sur-Matz, genas hij een vrouw die al lange jaren blind was. Toen hij met de dame sprak, begreep hij dat haar blindheid kwam omdat zij heidens was en een boom ver-eerde. Amandus gaf haar de raad de boom te kappen, wat zij dan ook deed, en onmiddellijk kon ze weer zien. Dit wonder is overigens een klassiek wonderverhaal dat in vele heiligenle-vens voorkomt (een ‘topos’), bijvoorbeeld in de levensbeschrijving van de H. Martinus van Tours.

De ongehoorzame proost

Zijn laatste jaren leefde Amandus in zijn abdij Elnone (Saint-Amand-les-Eaux). Zijn biograaf verhaalt uit deze periode een incident met een ongehoorzame proost. Het zegt veel over de columbaanse gestrengheid van het klooster-levens, ondanks de soepelheid ingebracht door de combinatie met de Regel van Benedictus.

Toen Amandus eens aan Chrodobaldus, de proost van zijn klooster, opdracht had gegeven om wagens klaar te maken om wijn voor de broeders naar het klooster te brengen, zou deze niet gehoorzaamd hebben. In de nacht werd de monnik getroffen door een verlamming van zijn gewrichten, en hij moest toen toegeven dat hij nalatig was geweest. Maar Amandus gaf hem vergeving.

Testament en overlijden van Amandus (674/675)

Op een 15e van de Kalenden van Mei, dus op 17 april, waarschijnlijk in het jaar 674, als men als overlijdensdatum 6 februari 675 aanneemt, toen Amandus zijn levenseinde voelde naderen, liet hij door de monnik Baudemundus zijn tes-tament opstellen. Hierbij waren aanwezig de bisschoppen van Reims, Noyon en Kamerijk, Bertinus, abt van Sithiu en abt Aldebert. Amandus keek terug op zijn leven en sprak vooral over zijn vele reizen. Hij vroeg begraven te worden in zijn klooster Elnone (Saint-Amand-les-Eaux), te midden van zijn broeders: *“Het is niemand onbekend hoe wij wijd en zijd door alle provincies en alle volkeren hebben gereisd, uit liefde voor Christus, om het woord van God te verkondigen en om het Doopsel toe te dienen, en hoe God ons aan vele gevaren heeft ontrukkt en ons heeft willen leiden tot deze dag. Maar nu, nu het lichaam versleten is, vermoed door veel werken, in de uiterste ouderdom, lichamelijk dicht bij de dood, hopen wij binnenkort afscheid te nemen van deze wereld, en omdat God ons heeft willen leiden naar deze nede-rige plek die Elnone heet, waar wij eigenhandig een klooster hebben gebouwd op een domein ontvangen van de koninklijke vrijgevigheid, vraag ik, wanneer God besluit dat ik uit mijn armzalige lichaam treed, en ten overstaan van Jezus Christus, zoon van God, durf ik zelfs te bezweren, dat geen enkele bisschop of abt of seculier persoon, geen welke machthebber dan ook kan verhinderen dat mijn armzalig lichaam rust in dit klooster Elnone dat wij hierboven hebben genoemd, te midden van de broeders”.*⁵³ De tekst van het testament is altijd bewaard gebleven in de abdij Elnone, overgeleverd in vele manus-cRIPTEN, waarvan de oudste uit de negende eeuw dateren, en het is dan ook opmerkelijk

51 Marchiennes, abdij Saint-Pierre (Frankrijk, dep. Nord, arr. Douai); Leuze, abdij Petrus en Paulus (België, provincie Henegouwen, arr. Doornik); Ronse / Renaix, Petrus-abdij (België, provincie Oost-Vlaanderen, arr. Oudenaarde); Moustier-sur-Sambre, abdij Saint-Pierre (België, provincie Namen, arr. Namen).

52 Zie hiervoor het standaardwerk van, *Saint Amand. Apôtre de la Belgique et du nord de la France* (Louvain 1927).

53 De tekst van het testament werd door de monnik Milo van Saint-Amand ingevoegd in zijn *Suppletio*. De tekst is gepubliceerd in: *Suppletio Milonis*, in: MGH, SRM, t. V, p. 483-485; Pardessus, t. II, acte cccclxxvi, p. 166-167; *Acta Sanctorum Belgii selecta*, t. IV (Bruxelles 1787), p. 191-192; PL 87, col. 1273-1274; AA.SS.Ben. II, p. 735.

Amandus zegent de H. Gertrudis van Nijvel
(Valenciennes, BM, ms. 500, f. 64v).

dat de auteur van de levensbeschrijving van Amandus de tekst niet kent.

Eindelijk heeft Amandus rust gevonden. Geboren ca. 590, is hij dus naar schatting ongeveer 85 jaar oud geworden.

Zijn historische impact

Door zijn relaties, zijn vrienden, door deelname aan de gebeurtenissen in de kerk van zijn tijd, zijn (soms conflictueuze) relaties met de merovingische koningen en hun hoven, heeft Amandus een uitgebreid Europees netwerk opgebouwd, waar we alle grote namen van zijn tijd in aantreffen. Hij kende persoonlijk vele leiders van de kerk en de politieke wereld. Hoewel het niet zeker is of hij de H. Columbanus persoonlijk heeft ontmoet, is hij in ieder geval altijd sterk geïnspireerd gebleven door de leerlingen van de stichter van Luxeuil, zoals Jonas van Bobbio, die het Leven schreef van Columbanus, en Amandus begeleidde op enkele van diens missiereizen, en ook door Acharius, oud-monnik van Luxeuil en later bisschop van Noyon.

Amandus kende veel Gallische bisschoppen van zijn tijd, allereerst Austrigilis en Sulpicius, de heilige bisschoppen van Bourges, die hem vijftien jaar lang als kluizenaar hebben gehuis-

Overlijden van Amandus aan de voet van het altaar van de H. Andreas (Valenciennes, BM, ms. 500, f. 61).

vest. Hij nam deel aan enkele gebeurtenissen, zoals de wijding van de kerk van de priorij van Rebais op 22 februari 636, waar hij Faro trof, die later bisschop van Meaux werd; Eligius, de latere bisschop van Noyon; Ado, de stichter van het klooster Jouarre; Dado alias Audoinus, de latere bisschop van Rouen, stichter van het klooster Rebais. Een jaar daarna was Amandus in Clichy, waar hij een akte ondertekende ten bate van het klooster Rebais, te samen met 25 bisschoppen uit heel Gallië, die hij dus allen heeft ontmoet. Zijn laatste wilsbeschikking werd opgemaakt in aanwezigheid van Reolus, aartsbisschop en metropoliet van Reims, van Mummolenus, bisschop van Noyon-Tournai, van Vindicianus, bisschop van Kamerijk, en van Bertinus, abt van Sithiu (Saint-Omer). Meer dan dertig Gallische bisschoppen heeft hij tijdens zijn leven ontmoet, voor zover de namen in de bronnen genoemd worden.

Amandus heeft twee reizen ondernomen naar Rome, de eerste reis als anonieme kluizenaar, maar de tweede reis, zoals uitdrukkelijk staat in de *Vita Antiqua*, als gast van de paus. Hij kende in ieder geval paus Martinus I, die hem in antwoord op zijn brief over de clergé van Maastricht niet alleen aanmoedigde, maar hem vooral zijn encycliciek over het monotheletisme

toestuude, en de besluiten van het Concilie van Lateranen van 649 over hetzelfde onderwerp.

Ook al waren de relaties met de koningen en hun hofhouding soms stormachtig – evenals Columbanus werd ook Amandus verbannen vanwege zijn kritiek op de losse zeden –, de missionarissen en de stichters van kloosters kregen desondanks steun van de overheid. Het is dan ook koning Dagobert I die aan Amandus een groot domein schonk om er zijn klooster Elnone (Saint-Amand-les-Eaux) te bouwen. En het is Dagobert die Amandus onder druk zette om zijn zoon, de toekomstige koning Sigebert III te dopen. Het is ook aan het hof van de koning dat Amandus al die hoge ambtenaren heeft ontmoet, waarvan enkelen belangrijke bisschoppen werden, zoals Romannus, opgeleid aan het hof van Clotarius II, die later bisschop van Rouen werd; zoals de drie zonen van Autharius, de grootgrondbezitter die rond 610 Columbanus had ontvangen op zijn domein in Ussy, namelijk Ado, Dado en Rado: Ado, stichter van het klooster Jouarre; Dado (Auduinus), de toekomstige heilige Ouen, bisschop van Rouen en stichter, in aanwezigheid van Amandus, van het klooster Rebais; Rado, stichter van Reuil-sur-Marne. Verder waren daar Desiderius uit Albi, allereerst beheerder van de koninklijke schat alvorens bisschop van Cahors te worden; Faro, zoon van een grootgrondbezitter uit de regio Meaux; Wandregisilius (Wandrille), afkomstig uit de regio Verdun, stichter van het klooster Fontenelle, dat later zijn naam krijgt; de Aquitaniër Eligius, oud medewerker van de munt van Limoges, daarna muntmeester aan het paleis, alvorens de wijding te ontvangen tot bisschop van Noyon. Amandus kende ook Leodegarius (Léger), bisschop van Autun tot zijn gewelddadige dood in 679. Deze leden van

de families van rijke grootgrondbezitters kenden elkaar, en waren ook de leidende persoonlijkheden zowel in de kerk als in de politiek.

Natuurlijk kon Amandus nog niet weten dat de merovingers nog maar een eeuw zouden regeren, maar hij heeft al contacten met het opkomende geslacht van de Pepiniden, in het bijzonder tijdens zijn episcopaat in Maastricht, bij gelegenheid van de stichting van het klooster Nijvel door Itta, echtgenote van Pepijn de Oude, en hun dochter Gertrudis.

Amandus en Maastricht

Amandus is maar drie korte jaren bisschop van Maastricht geweest, en heeft dus het grootste deel van zijn leven elders doorgebracht. Toch heeft zijn Maastrichts episcopaat opmerkelijk veel sporen nagelaten, zelfs op plekken waar men dat niet zou verwachten. Amandus blijkt in heel Europa bekend te zijn. Maar niet als missionaris, niet als kloosterstichter, – wat hij toch vooral was –, maar als bisschop van Maastricht vinden we hem vermeld, vanaf het achttiende-eeuwse *Martyrium Hieronymianum*, waar hij wordt genoemd *Amandus episcopus traiectensis*,⁵⁴ tot aan de recente serie *Bibliotheca Sanctorum* die hem noemt “vescovo di Maastricht”,⁵⁵ of het *Lexikon der christlichen Ikonographie* waar hij heet “Amandus von Maastricht”.⁵⁶

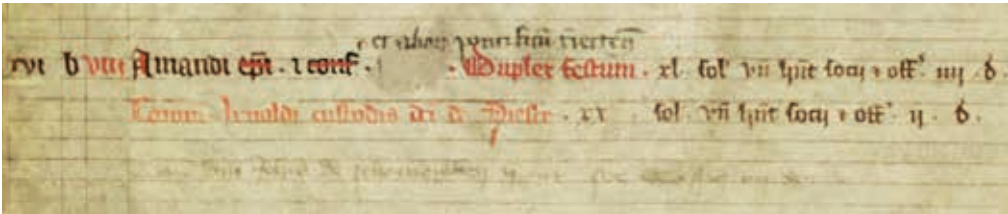
Op zijn liturgische feestdag van 6 februari staat Amandus vermeld in talrijke liturgische handschriften, kalenders, ordinarii en obituarii, niet alleen in Maastricht, maar in heel West-Europa, van Uppsala in Zweden en Kopenhagen in Denemarken tot Toledo in Spanje, in Moissac in Zuid-Frankrijk, Warmia in Polen (voormalig Oost-Pruisen), Westminster in Engeland, Salzburg in Oostenrijk en Bazel aan de Rijn, Keulen, Trier en Trente.⁵⁷

54 *Martyrologium Hieronymianum*, in: AA.SS. Nov. II, pars prior (Bruxelles 1931), p. 79-80.

55 *Bibliotheca Sanctorum* (Rome 1961), col. 918-923 [Henri Platelle, Daniel Misonne].

56 *Lexikon der christlichen Ikonographie*, V (Rome etc. 1973), col. 110-111.

57 H. Grotefend, *Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit* (Hannover 1891), vermeldt een groot aantal kalenders. Zie ook: De Moreau, *Saint Amand*, p. 293-300.

Bijbeschrijving in de ordinarius van de Sint-Servaaskerk van het feest van Alle Heilige Bisschoppen van Maastricht, op de datum van het feest van de H. Amandus, 6 februari (Maastricht, RHCL / RAL, archief kapittel Sint-Servaas, Broederschap van de kapelanen, inv.nr. 56, f. 70v).

In de handschriften van de abdij Moissac in Zuid-Frankrijk staat hij te boek op dezelfde liturgische gedenkdag 6 februari. In die abdij werd hij niet allen geëerd als bisschop van Maastricht, zoals in het vijftiende-eeuwse brevier van de plaatselijke abt Pierre de Carmaing,⁵⁸ maar ook, zoals rond 1400 te lezen staat in de kroniek van de abt en kroniekschrijver Aymeric de Peyrac, als de eerste abt van Moissac. De chroniqueur beweerde zelfs met stelligheid dat Amandus juist vanwege zijn merites als abt van Moissac de bisschopszetel van Maastricht kreeg toegewezen.⁵⁹ Overigens was Amandus in Moissac al veel langer bekend. De abdij bezat namelijk een 11e-12e-eeuws handschrift van de *Vita prima*, heden bewaard in de Bibliothèque Nationale in Parijs.⁶⁰ En Amandus stond al ten tijde van Lodewijk de Vrome vermeld in een oorkonde van 818, als stichter van de abdij Moissac. Hoewel ik heb mogen aantonen dat deze oorkonde gedeeltelijk geïnterpoleerd is, is de vermelding van Amandus wel degelijk authentiek.⁶¹

Het is opmerkelijk dat de Europese populariteit van de H. Amandus verbonden wordt,

niet aan zijn leven als itinerant missionaris of als kloosterstichter, maar als bisschop van Maastricht ...

Toen de Sint-Servaaskerk in Maastricht rond 1370-1380 een liturgische feestdag van Alle Heilige Bisschoppen van Maastricht wilde invoeren, koos men daarvoor 6 februari, de datum van de herdenking van de H. Amandus. De allereerste vermelding van dat feest werd in een ordinarius met de hand bijgeschreven. Aan de vermelding *Amandi episcopi et confessoris* ("feest van de H. Amandus, bisschop en belijder"), voegde men toe: *et aliorum pontificum traiectensium* ("en van de andere bisschoppen van Maastricht"). Het feest van Alle Heilige Bisschoppen van Maastricht werd overigens alleen gevierd in de Servaaskerk. Tijdens de mis werd het borstbeeld van de H. Amandus in de kerk geplaatst.⁶²

Als bisschop van Maastricht staat Amandus afgebeeld op een 17e-eeuwse muurschildering in de Sint-Pieter in Rome, in de ondergrondse kapel van de Madonna della Bocciata, van 1618 tot 1619 gemaakt door de schilder Giovanni Battista Ricci, in opdracht van paus Paulus V

58 Louis d'Alauzier, 'Le bréviaire de Pierre de Carmaing', in: *Bulletin de la Société Archéologique de Tarn-&Garonne* 95 (1969/1970), p. 25-26, 30.

59 Aymeric de Peyrac. *Chronique des Abbés de Moissac*, éditée, traduite et annotée par Régis de la Haye (Maastricht - Moissac 1999), f. 152vb-153ra.

60 Paris, BNF, ms. lat. 2627. Dit manuscript is bestudeerd door: Jean Dufour, *La bibliothèque et le scriptorium de Moissac* (Genève - Paris 1972 = Centre de recherches d'histoire et de philologie de la IVe Section de l'Ecole Pratique des Hautes Etudes, V, Hautes Etudes médiévales et modernes, 15), p. 129-131.

61 Régis de la Haye, 'Moines de Moissac et faussaires (IV)', in: *Bulletin de la Société Archéologique de Tarn-&Garonne* 124 (1999), p. 47-58.

62 Régis de la Haye, 'De propriumkalender van de Sint-Servaaskerk te Maastricht', in: *PSHAL* 124 (1988), p. 88-144.

(1605-1621), die daarmee personen wilde eren die een bijzondere band hadden met het Graf van Petrus en daarom ook met de paus. Onder de schildering staat het onderschrift (in vertaling): “Toen de H. Amandus, vol van vroomheid, de graven van de apostelen bezocht, kreeg hij van de apostel Petrus de opdracht om het evangelie te verkondigen in Gallië, waar hij welwillend werd ontvangen, en op deze missie werd hij gewijd tot bisschop van Maastricht”.⁶³ In diezelfde kapel staat overigens ook sint Servatius afgebeeld, die eveneens een verschijning heeft gekregen van de apostel Petrus, met de opdracht om naar Gallië te gaan.

Tenslotte ontstond in de twaalfde eeuw, dank zij een toevallige gebeurtenis, nog een rechtstreekse band tussen Maastricht en Saint-Amand-les-Eaux. Op doorreis in Maastricht werd namelijk een monnik uit Saint-Amand ziek en overleed. Abt Absalon (1124-1145) van dat klooster schreef toen een lange brief aan de kanunniken van de Sint-Servaas in Maastricht om hen te bedanken voor de goede zorgen die ze de monnik hadden gegeven. Op voorstel van de prior die samen met de monnik reisde, werd tussen beide gemeenschappen, het kapittel van Sint-Servaas en het klooster van Saint-Amand-les-Eaux, een gebedsunie ingesteld. De abt van Saint-Amand vroeg de kanunniken tevens een Levensbeschrijving van de H. Servatius toe te sturen, om die door zijn scriptorium te laten kopiëren. De gebedsunie werd door beide gemeenschappen eeuwenlang onderhouden, minstens tot de vijftiende eeuw.⁶⁴

Terugblik

Wanneer de kerkhistoricus Édouard de Moreau in zijn publicaties en in zijn standaardwerk over de H. Amandus stelt dat deze de best gedocumenteerde heilige is uit de zevende eeuw, dan

De H. Petrus verschijnt aan Amandus. Schildering van Giovanni Battista Ricci in de kapel van de Madonna della Bocciata, in de Sint-Pieter in Rome.

kan de lezer van voorgaand opstel dit alleen maar beamen. Dat zal ook de conclusie van deze bijdrage zijn. En dat de gemeente Maastricht in 1951 de naam van Amandus gaf aan een straat in Sint-Pieter lijkt een terechte blijk van waardering.

Maar tegelijkertijd opent het voorgaande overzicht twee vragen, waarop geen antwoord voorhanden is.

Dat Amandus bekend is gebleven in een groot deel van Europa, zelfs in landen waar hij nooit geweest is, is op zich al verrassend. Nog meer verrassend is echter dat hij bekend is gebleven onder de titel van bisschop van Maastricht, terwijl dit episcopaat slechts een korte episode in zijn levensloop is geweest. Zegt dit iets over de bekendheid van Maastricht in de merovingische en karolingische periode?

Een tweede open vraag is de politieke situatie van Maastricht. Dat koning Sigebert III druk

63 Roma Sacra. Soprintendenza speciale per il polo museale romano. Guide to the churches in the eternal city. Itineraries 26-27. The Vatican Grottoes (Vatican 2003), p. 78-81.

64 H. Platelle, 'Les relations entre Saint-Amand et Saint-Servais de Maastricht au moyen-âge', in: PSHAL 116-117 (1980-1981), p. 352 - 364.

heeft moeten uitoefenen op Amandus om diocesaan bisschop van Maastricht te worden, betekent dat de stad Maastricht in de machtspolitiek van de Frankische koningen een belangrijke schakel was. Zegt dit iets over de positie van Maastricht binnen het rijk van Austrasië?

Afkortingen

AA.SS.	Acta Sanctorum (Anvers - Bruxelles 1643 - ..)
AA.SS.Ben.	Acta Sanctorum ordinis S. Benedicti (Paris 1669, reprint Mâcon 1936)
Baronius	Cæsar Baronius, Annales Ecclesiastici
BHL	Bibliotheca Hagiographica Latina Antiquæ et Mediæ Ætatis (Bruxelles 1898-1911)
DTC	Dictionnaire de Théologie Catholique (Paris 1923-1972).
f.	folio
MGH, Diplomata	Monumenta Germaniæ Historica, Diplomata (Hannover - Leipzig 1826 - ..),
MGH, SRM	Monumenta Germaniæ Historica, Scriptores Rerum Merovingicarum (Hannover - Leipzig 1826 - ..)
MGH, SS	Monumenta Germaniæ Historica, Scriptores
n.	nummer
Pardessus, t. II	Diplomata, chartae, epistolae, leges aliaque instrumenta ad res gallo-francicas spectantia, par Louis Georges Oudart-Feudrix de Bréquigny, François Jean Gabriel de La Porte du Theil, édition Jean-Marie Pardessus, tomus secundus, instrumenta ab anno 628 ad annum 751 (Paris 1849).
PL	J.P. Migne, Patrologiæ cursus completus sive bibliotheca universalis. Series latina (Paris 1844 - 1864)
r.	recto
SC	Sources Chrétiennes
t.	tome(s), deel
v.	vers ; verso

Bijlage. De brief van paus Martinus I (649) aan Amandus

In de hier volgende vertaling hebben wij het respectievelijk tutoyeren en vouvoyeren gerespecteerd.

De tekst is overgeleverd in een handschrift van de abdij Saint-Amand uit ca. 830, heden bij de Bibliothèque Municipale de Laon (cod.lat. 199).

De meest recente uitgave van de brief van paus Martinus aan Amandus staat in: Rudolf Riedinger (ed.), *Concilium Lateranense a. 649 celebratum* (Berlin 1984 = Acta Conciliorum Oecumenicorum, series secunda, volumen primum), p. 422 - 424. Zie ook de andere uitgaven: MGH, SRM, V, p. 452 - 456 ; Baronius, t. 8, p. 403-405 ; AA.SS.Ben., II, p. 721 - 723 ; PL 87, col. 135 - 138.

Brief van de zalige Martinus, paus, gezonden aan de zalige Amandus, bisschop, dat hij geen afstand moet doen van zijn bisschopsambt, en ook over de dwaalleer die beweert dat er in Christus één wil en één werking zijn in diens twee naturen, in de goddelijke en in de menselijke.

Martinus aan de zeer dierbare broeder
Amandus.⁶⁵

Toen wij, broeder, jouw brief ontvingen, zo vol van vroomheid, mogen wij zeggen dat we verheugd waren. Want in minachtig van de vreugden van deze wereld, die voorbijgaan als golven, zoek jij met zekerheid de blijvende en verheven gaven die worden verleend als beloning voor de dienst van de Heer onze God. Door het bericht namelijk van de drager van jouw brief, broeder, en de inhoud ervan, zijn wij op de hoogte van de strijd waardoor jij aan de vernederde zielen en aan de bedroefde har-

ten de opstijging naar het hemels vaderland bezorgt, en aan uzelf de beloningen van de toekomstige vreugden. Want omdat niets vergelijkbaar is met hetgeen door onze Schepper als beloning wordt geschonken aan zijn goede dienaars, wanneer zij, na een korte en kleine spanne tijds het werk beëindigen waarin wij omwille van zijn liefde volharden, moeten wij, met het oog op het eeuwig geluk, met een vreugdevolle geest de kwellingen van dit leven verdragen.

Maar hoezeer ook uw apostolisch werk voor ons aanleiding is tot veel vreugde, evenzeer zijn wij bedroefd om de hardheid van de priesters van dat volk, omdat zij, met verwaarlozing van de zorg voor hun heil, en tot minachting van de dienst van onze Verlosser, zich met schandelijke ondeugden beladen. Hoe meer het voor ons een noodzaak is, met zicht op het zieleheil, ze met dringende woorden tot de orde te roepen, hoe meer wij tengevolge van een verantwoord beheer van de toevertrouwde talenten het meervoudige verkrijgen,⁶⁶ en voor ons het woord van Heer bevestigd wordt dat wij zijn rust zullen ontvangen.⁶⁷ Wij hebben namelijk vernomen dat priesters, diakens en anderen die deelnemen aan het priesterlijk werk zich na hun wijding bezoedelen door zondigheid, en jou daarom tot jouw grote droefheid er toe brengen, vanwege hun ongehoorzaamheid, de herderlijke taak te willen afleggen, en ontslag uit het werk van het bisschopsambt te verkiezen en een leven te leiden in stilte en eenzaamheid, liever dan nog werkzaam te blijven in hetgeen je is opgedragen, naar het woord van de Heer: *“Gelukkig wie volhardt tot het einde”*.⁶⁸ Vanwaar komt immers de heilige volharding, zo niet van de deugd van het geduld? Want volgens het woord van de Apostelen, *“Allen die in Christus godvruchtig willen leven*

65 Martinus I, paus van 649 tot 653: DTC, X-1, col. 182 - 194 (É. Amann).

66 Verwijzing naar de Parabel van de Talenten: Matthieu 25,14 - 30.

67 Naar psalm 95(94),11.

68 Naar Matteüs 10,22; Matteüs 24,13.

zullen vervolging ondergaan”.⁶⁹ Daarom, zeer geliefde broeder, laat de verbittering van de droefenissen u niet afbrengen van het heilige levensdoel van uw ziel, als we zien hoeveel de Schepper en onze Verlosser heeft geleden voor onze vergeving en onze vrijkoping, aan welke beschimpingen Hij Zich heeft moeten onderwerpen om ons van de strikken van de macht van de Duivel te bevrijden.

Daarom mag er ten aanzien van hen die gezondigd hebben in strijd met de rechtsregels geen medelijden betoond worden. Want wie, ook al is het maar één maal, na zijn wijding in zondigheid is vervallen, moet voortaan beschouwd worden als afgezet, en mag geen wijdingsgraad meer ontvangen. Het moet voor deze voldoende zijn om in klaagzangen en dagelijkse tranenvloed heel zijn verdere leven in boetedoening door te brengen, om zo, door de genade van God, de fout uit te wissen die hij heeft begaan. Als wij immers, om ze te verheffen tot de heilige wijdingen, mannen zoeken die door *geen enkele vlek*⁷⁰ en door geen enkele bevuiling van het leven gehinderd worden, hoeveel te meer, als iemand na zijn wijding in zonde vervalt en schuldig wordt bevonden aan de zonde van het verderf, is hem dan ook verboden het mysterie van ons heil te vieren met vuile en bevelkte handen? Daarom ook, met toepassing van de bepalingen van de heilige kerkelijke rechtsregels, moet hij tijdens dit leven uit zijn ambt ontzet worden, opdat *Hij die*

de harten doorgrondt,⁷¹ en *zich niet verheugt dat een van zijn schapen verloren gaat*,⁷² wanneer Hij op *de vreeswekkende dag van het Oordeel*⁷³ een oprechte boetedoening ziet, deze man beschouwt als verzoend.

Daarom sporen wij jou aan, geliefde, naar het voorbeeld van Hem die voor ons heeft willen lijden en sterven, om grootmoedig in Zijn dienst te blijven, en dus geen spijt te hebben om uit naam van Christus tijdelijke moeilijkheden te ondergaan, maar dat deze met het oog op de toekomstige beloning u helpen om de tegenstrijdigheden van deze wereld te verdragen. Want er staat geschreven: *“Wat kan ik ooit de Heer vergelden voor alles wat Hij voor mij heeft gegeven? De beker des heils wil ik nemen, en de naam van de Heer zal ik aanroepen”*.⁷⁴

En omdat u alles goed ziet wat door ons gedaan kan worden om onze vriendschap te versterken, dank zij de gaven van de zachtmoedigheid van de Allerhoogste Majesteit, blijft nog over, broeder, antwoord te geven op de andere onderwerpen, waarover jij ons in jouw brief hebt geraadpleegd. Wij menen immers dat u hebt vernomen hoe, tot verwarring van het ware geloof en tot vernietiging van de Katholieke Kerk, ongeveer vijftien jaar geleden door Sergios, valse bisschop van Constantinopel,⁷⁵ toen geholpen door keizer Heraclius,⁷⁶ zich een walgelijke en gruwelijke ketterij heeft verspreid, die de verdwazing van de

69 2 Timotheus 3,12.

70 Ephesiërs 5,27.

71 Romeinen 8,27.

72 Verwijzing naar de Parabel van de Goede Herder: Johannes 10,1-18.

73 Matteüs 18,12-13.

74 Psalm 116(114-115),12-13.

75 Sergios I, patriarch van Constantinopel van 610 tot 638. Zijn pogingen tot verzoening met de monofysieten van Syrië en Egypte, geformuleerd in het geschrift (“Uiteenzetting”) van 638, was een opstap naar de leer van het monenergisme en het monetheletisme. Het monetheletisme leerde dat er in Christus slechts één wil was, de goddelijke wil. Deze leer werd uiteindelijk veroordeeld door het Derde Concilie van Constantinopel in 681: DTC, X-2, col. 2307 - 2323 (M. Jugie).

76 Heraclius, keizer van Constantinopel, † 641.

Apollinaristen,⁷⁷ van de Severinisten,⁷⁸ van de Eutychianen⁷⁹ en van de Manicheïsten⁸⁰ opnieuw naar voren heeft gebracht, die zijn opvolger Pyrrhus,⁸¹ eveneens oud-bisschop, die geleid uit ambitie de zetel van Constantinopel heeft ingenomen, nog verergerd heeft.

Daarom heeft de Apostolische Stoel hen meermaals met overtuigingskracht, smeekbeden en veel waarschuwingen berispt, dat zij die dwaling moesten verlaten, en terugkeren tot het licht van het geloof dat zij verloren hadden. En niet alleen wilden zij dat niet doen, maar nu heeft zijn opvolger Paulus, vervalser van het geloof, oud-bisschop van Constantinopel,⁸² iets bedacht dat nog schadelijker is ten nadele van het katholiek geloof, alsof hij vernietigde wat op ketterse wijze door zijn opvolgers was verklaard, en heeft hij onze zeer goede Vorst⁸³ bij vermetele heiligschennis overtuigd, om de keizerlijke « Typus » te maken,⁸⁴ vol van valsheid, waarin uitgevaardigd wordt dat alle christenvolken het moeten geloven.

Daarom hebben wij het noodzakelijk geacht, om niet schuldig te zijn aan onachtzaamheid en nadeel voor de zielen die ons zijn toevertrouwd, om in deze stad Rome een algemene vergadering van onze medebroeders en mede-bisschoppen bijeen te roepen. In hun aanwezigheid zijn de schurkachtige geschriften van die ketterleiders onderzocht en blootge-

legd, en hebben wij ze door het apostolische zwaard en de uitspraken van de kerkvaders eenstemmig en eensgezind veroordeeld, opdat allen, op de hoogte van de dwaalleer die erin vervat is, niet meer bezoedeld zouden worden door hun bevueling. Wij hebben dan ook gevraagd u onmiddellijk het boekwerk van de handelingen van de Synode toe te sturen, alsmede onze rondzendbrief,⁸⁵ waaruit u alles nauwkeurig zult vernemen, en waardoor u samen met ons, als *zonen van het licht*,⁸⁶ hun duisternis kunt uitdoven.

Daarom, broeder, moge jij eraan werken het aan allen te doen kennen, opdat zij met ons een zo afgrijselijke ketterij verafschuwen, en dat zij de sacramenten van het heil leren kennen, en hetgeen is verwezenlijkt door de bijeenkomst van de Synode van alle medebroeders en onze medebisschoppen van deze streken, volgens de inhoud van de rondzendbrief die door ons is verstuurd, en dat zij tegelijk met de geschriften met uw handtekeningen naar ons gezonden, gemeenschappelijk vieren, daarmee bevestigend en instemmend met hetgeen voor het orthodoxe geloof en de weerlegging van de dwaasheid van de ketteren, die onlangs is opgedoken, door ons is vastgelegd.

77 Leerlingen van Apollinaris de Jongere ofwel Apollinaris van Laodicea (362-ca.390), die een docetistische en monofysitistische leer ontwikkelde: DTC, I-2, col. 1505-1507 (P. Godet).

78 Severinus, paus van 638 tot 640, werd op een ongelukkige wijze betrokken in de theologische discussies van zijn tijd (DTC, XIV-2, col. 2006-2008 (É. Amann)).

79 Leerlingen van Eutychès (378-453), die in Christus een menselijke natuur gescheiden van de goddelijke natuur ontkenden, aanhanger van het monofysitisme: DTC, V-2, col. 1582-1609 (M. Jugie).

80 Het manicheïsme was een dualistische dwaalleer: DTC, IX-2, col. 1841-1895 (G. Bardy).

81 Pyrrhos I, patriarch van Constantinopel van 638 tot 641.

82 Paulus II, patriarch van Constantinopel sinds 641, afgezet door paus Théodorus I. Schrijver van de *Typus*. Geëxcommuniceerd door de Synode van Lateranen van 649. Overleden in 653.

83 De keizer van het Oostrijk, de 'basileus' van Byzantië.

84 De *Typus* van Constant II is een wettekst die een fase is in de geschiedenis van het monotheïsme. De tekst trok weliswaar bepaalde ketterse verklaringen van de *Ekthesis* terug, maar handhaafde de monotheïstische dwaalleer. De tekst werd veroordeeld door de Synode van Lateranen van 649, onder paus Martinus I: DTC, XV-2, col. 1945-1948 (É. Amann).

85 Amandus heeft dus de canones van de Synode van Lateranen van 649 ontvangen, waarschijnlijk zelfs in beide versies, Grieks en Latijn, evenals de rondzendbrief van de paus.

86 Ephesiërs 5,8.

Verzoek met nadruk koning Sigebert, onze alleraanzienlijkste zoon, koning der Franken,⁸⁷ en spoor hem aan, als geneesmiddel voor zijn christelijk leven, om ons uit het college van onze broeders enige zeer dierbare bisschoppen af te vaardigen, om met legatie van de Heilige Stoel te bemiddelen en, met de hulp van de goddelijke goedheid, aan onze zeer goedertieren Keizer⁸⁸ mee te delen hetgeen in ons concilie met de bisschoppen van de Synode bepaald is, opdat hij, door deel te nemen aan ons werk, de overmaat van de beloning mag ontvangen, en als Beschermmer van zijn koninkrijk Hem mag vinden, wiens zaak aldus bevorderd wordt. Wij menen immers dat ook dit moet worden aanbevolen in zijn brief.

Wij hebben opdracht gegeven om de relieken van de heiligen, waarover de brenger van deze brief ons heeft gesproken, mee te geven. Omdat onze bibliotheek bepaalde boeken niet heeft, kunnen wij hem niet geven wat wij niet hebben. En hij heeft ze niet kunnen kopiëren, want hij moet nu snel uit deze stad vertrekken.

Wij sporen u aan, broeder, om uit te voeren wat wij hebben geschreven in deze brief.

Dat God je gezond en wel behoudt, zeer dierbare broeder.

87 Sigebert III, zoon van koning Dagobert, geboren in 630/631, gedoopt door Amandus, koning van Austrasië, overleden in 656.

88 Bedoeld is de Keizer van Constantinopel.

ABSTRACT

The historical file for St. Amandus

Amandus was one of many seventh-century missionaries from the Hiberno-Scottish tradition, who traversed Europe in order to preach the faith. As it turns out, he is the best documented saint of that era, as not only a vita survives for him, but he also appears in other historical sources.

He travelled the continent, founded monasteries and remained in contact with many bishops from Gaul and officials at the court of the Frankish kings throughout his life. He played an important role in the Church of Gaul.

For a period of about three years, Amandus was bishop of Maastricht. During his Maastricht tenure he received a letter from Pope Martin I and was involved in the foundation of the abbey of Nivelles.

As a saint, he is remembered in many parts of Europe, even in countries he never visited. Notably, as is demonstrated by liturgical sources and chronicles, his fame does not lie in his activities as missionary and founder of monasteries, but mainly in his role as bishop of Maastricht, even though this was only an intermittent period in his life.